

Cartesius redivivus?

Den moderna filosofins fader, Rene Descartes (1596-1650), är kanske mest känd för satsen "cogito ergo sum" som betyder "jag tänker alltså finns jag". Tanken här är att det icke kroppsliga förnuftet som kan tänka på sig själv är grunden för vår verklighets- och människouppfattning. Descartes rationalism har berört alla delar av mänskligt liv och kultur i västvärlden Mest har den påverkat vår syn på människan som Descartes definierade som "ett tänkande ting". En konsekvens av denna syn är dualismen mellan kropp och själ. Kroppen, precis som alla andra materiella ting är blott maskiner. Den mänskliga kroppen är hopkopplad med själen som är den verkliga människan. Människan *är* en själ som inte måste vara definierad av ett förkroppsligat tillstånd.

Men det har också funnits en motrörelse i västerlandets idéhistoria som hävdar att människan inte bara är förnuft utan snarare i grund och botten oförnuft. T.ex. sökte man under 1800-talets romantik att definiera människan genom upplevelsen, känslan, det estetiska som en reaktion mot Descartes och modernismens rationalism. Efter andra världskriget – då rationalismens framstegstänkande grusades – blev reaktionen tydlig på en allmänskulturell nivå och inte bara en sak för de bildade. Under 1960-talet erfor Europa flera "revolutioner" t.ex. inom synen på sexualitet och förhållandet mellan könen. Dessa revolutioner kan ses som det samhälleliga uttrycket för den anti-modernistiska rörelsen.

Man sökte sig bortom det moderna till det *post*-moderna som försöker se människan i sin kontext av sociala konstruktioner (vilka var nedärvda från modernismen men också den kristna värdegrunden). I reaktionen mot modernismen kom sociala konstruktioner – så som kön eller familj – att dekonstrueras.

Theofilos

Utgivare:

Theofilos, Mediehøgskolen Gimlekollen,
Servisboks 410, 4604 Kristiansand, Norge

Adress:

Sverige: Theofilos, CredoAkademin, Rehnsgatan 20,
113 57 Stockholm

Norge: Theofilos, Damaris Norge, Mediehøgskolen
Gimlekollen, Postboks 410 Lundsiden,
4604 Kristiansand, Norge

www.theofilos.nu

Redaktion: red@theofilos.nu

Prenumeration: post@theofilos.nu

Ansvarig utgivare:

Stefan Gustavsson

Huvudredaktör:

Lars Dahle

Redaktion:

Stefan Lindholm, Eivind Algrøy och
Margunn Serigstad Dahle

Utgivning:

Tidskriften utkommer med 4 nr per år.

Prenumeration per år:

Sverige: (svenska kr)

295 kr, Student 195 kr, stödprenumeration 500 kr

Norge (norska kr):

295 kr, Student 195 kr, stödprenumeration 500 kr

Övriga Europa 325 svenska kr

Sverige: betala till plusgiro 154 79 93-4

Norge: Bestill via epost, eller brev med navn,
adresse och evt epostadresse! Faktura sendes.

Produktion:

Textorama, Box 427, 573 25 Tranås, Sverige

T.ex. ses i dag "kön" inte som något givet och okränkbart utan som något vi själva kan manipulera och definiera efter godtycke. Det är t.o.m. så att de som växer upp i dagens västvärld uppmanas till att söka eller, kanske bättre uttryckt, konstruera en egen köns- och sexualitetsuppfattning eftersom det inte längre finns en socialt accepterad eller ideologiskt underbyggd uppfattning om dessa. Ungdomar och unga vuxna ser det i dag som något av en plikt att inte låsa sin könsbestämning i något som liknar de nedärvda modellerna.

Det gemensamma draget i modernismens romantik och postmodernismen är förkastandet av människan som ett kontextlöst och immateriellt tänkande ting. Människan förstås istället i enlighet med sitt kontextberoende tillstånd men också som en fundamentalt irrationell varelse, inte alls olik djuren. (Den kände svenske kognitionsforskaren, Peter Gärdefors uttryckte detta nyligen som att människan är en av språket "tunt förklädd människoapa".)

Men här finns en av idehistoriens ironier. Trots att det cartesianska stoffet förkastades ("cogito ergo sum") från romantikens dagar och framåt, bevarades, med vissa förändringar, de cartesianska tankeformerna. Istället för att definiera människan som ett tänkande ting kan vi nu istället säga "sentio ergo sum", "Jag känner alltså finns jag". Känslan och upplevelsen, som i grund och botten ses som irrationell, anses vara det mest grundläggande i människonaturen.

Så är då postmodernismen en form av *Cartesius redivius*, en återuppväckt cartesianism i en ny skepnad?

Det finns goda skäl att tro det. Detta visar sig t.ex. i populärkulturen. Vår underhållningsbaserade kultur har ett närmast obegränsat utbud av upplevelser. Hela västerlandet (och världen) håller på att bli ett upplevelseindustris Disneyland. Kanske kan man säga att materialismen håller på att förändras från att räkna poäng i antalet prylar man samlat på sig i livet till antalet upplevelser. Riktningen i dessa upplevelser är bortom kroppens begränsningar. På internet kan du definiera dig precis som du vill i World of Warcraft eller facebook. Där, i the world wide web, kan vi vara oss själva eller de vi skulle vilja vara - en form av dualism mellan våra digitala egon och den kropp som råkar sitta och skriva framför datorn.

Men är känslorna och upplevelsen verkligen det som i grund och botten definierar oss? Eller är det synsättet en reduktion? Jag tror att det finns mycket som talar för det senare. Av samma anledning som vi förkastar Cartesianismens *cogito* ska vi förkasta postmodernismens *sentio*. Och anledningen är att de båda är reduktioner av vad det är att vara människa, ett slags ohälsosamt men mycket smittsamt antingen-eller-tänkande som vi alla kan hamna i.

I varje fall är det denna typ av klyvning av människan som har drabbat västvärlden. I andra världsdelar ser det annorlunda ut. Längre öster ut tänker man på människan som en del i en större helhet, icke differentierbar från världen. Det är många i västvärlden som har känt sig attraherade av ett sådant monistiskt enhetstänkande - om än dess postmoderna ikon, Madonna, nu säger sig ha

övergett kabbalismens mystik. Attraktionen för människor i väst finns givetvis i att österländskt tänkande ser ut att lova en väg bortom modernismens rationalism och mekaniserade människosyn till vad som utger sig för att vara en "integrerad", "organisk" och "holistisk" människobild.

Frågan som inställer sig är följande: Vari ligger människans individualitet i det som identifieras som österländskt tänkande? Är inte också detta synsätt, trots allt det vackra som utlovas, en form av reduktion?

Det förefaller som att alla kulturer – oavsett om de fungerar i enlighet med kristna principer eller inte – kämpar med samma problem: reduktionism. Och detta är en verklig fiende och kommer att vara så till himmelriket landar på jorden igen, då kropp och själ inte längre ska stå i motsats till varandra.

Låt oss avslutningsvis komma tillbaka till samtidens betoning av människan som irrationell. Man hör alltså i dag uppfattningen att människan är driven av irrationella känslor, begär och instinkter. Alla till synes förnuftiga tankar och argument är inte vad de ser ut att vara utan endast "tunt förklädda" försök att rationalisera våra primitiva känsloliv. Sådana försök är lönlösa, påstås det, eftersom det är känslorna som styr både våra handlingar och tankar.

Utän att för en sekund förneka att vi är känslovarelser och att känslorna stundom kan övermanna våra förnufts förmågor måste jag ändå protestera. Vi är inte *bara* känslovarelser. Känslorna kan övermanna vårt förnuft men så är inte alltid fallet, som väl är. (Och vice versa: vi är inte bara förnufts varelser – förnuftet kan inte alltid styra känslorna, som väl är.)

Denna kvalifikation är viktig. Inte minst för det faktum att vi *kan* göra en sådan distinktion och sedan skriva ner den. Det är ett tecken på att våra irrationella tendenser inte alltid övermannar våra försök till tänkande och kommunikation. Man kan också säga det så här: vi höjer oss över djuren då vi förstår att vi kan vara irrationella precis som de men det faktum att vi kan inse och reflektera djupt över just *detta* faktum är precis vad det är att vara en förkroppsligad förnuftig varelse. En kanske förvånande slutsats från detta resonemang är att man måste vara rationell för att kunna förstå att människan, åtminstone ibland, är irrationell!

Vi är känslovarelser men vi kan tänka på att vi är känslovarelser, vi kan formulera tankar om oss själva, sätta in oss själva i en berättelse, skriva ner den och vidareförmedla den till andra och identifiera oss själva med andras berättelser. Att vi är berättande varelser är kanske det mest utmärkande tecknet på att det är något fel med båda formerna av cartesianism. Ty ett blott tänkande eller blott kännande ting har inte någon historia att berätta, ingen verklig självförståelse eller förståelse av andra.

Och ändå så berättar vi människor, oavsett vad vi har för filosofiska förutsättningar och oavsett om vi är medvetna om dessa eller inte. "Människans mänsklighet", för att låna en fras från Francis Schaeffer, lyser igenom även när hon är som allra mest omänsklig i teori och praktik.

Vad vi behöver är en människosyn som tar människans mänsklighet på största allvar. Det finns inget robust alternativ som kan mäta sig med den kristna människosynen. Människan är skapad till Guds avbild med både förnuft och känslor som en helhet. Utan att dela upp henne i två delar har majoriteten av kristna tänkare talat om människan som en sådan helhet. Visst har det funnits avarter och den cartesianska är en av de mer framträdande (inte minst eftersom Descartes själv var kristen). I en fallen värld kommer frestelsen alltid finnas att reducera människan.

Förvirringen om vad en människa är för något spiller över i det offentliga samtalet. Arvet från Descartes ligger djupt i orden och tankeformerna och det är svårt att i ett sådant klimat kommunicera en sant kristen syn på människan. Hur finner vi orden som kommunicerar? Var finner vi forum som gör att samtidsmänniskor kan tänka "nytt", bortom det politiskt korrekta? I kristna sammanhang?

I dag omtalas kyrkan (på mer eller mindre goda grunder) som en önskad rest från modernismen. Det har tvingat henne till ett ödesdigert val. Vissa delar av kyrkan har valt att anpassa sig till det postmoderna villkoret och andra att stanna kvar i en eller annan form modernism (eller i varje fall något som uppfattas som en form av den).

Dessa två reaktioner från den kristna kyrkan är, återigen, reduktioner av den kristna tron och vad det är att vara kyrka, eller "sanningens folk", som Os Guinness sade i sitt anförande på Cape Town förra året. Det är tid för kyrkan att resa sig, att stå upp för evangeliets sanning i sin fullhet och dess konsekvenser för hela verkligheten. Det är en uppfodring till kristna i världen att ta sitt ansvar, att handla på sanningens grund och att utmana tankekonstruktioner i våra olika kulturer som "reser sig upp emot kunskapen om Kristus".

I detta nummer...

Vi har fått privilegiet att översätta Os Guinness tal från Cape Town. Han ställer den viktiga men ofta bortglömda frågan varför sanningen är viktig för den kristna tron. Det är ett uppmaningstal till kristna i alla länder att ta sanningen på allvar och dess relevans för hela livet. Lars Dahle, rektor vid Mediehögskolan i Gimlekollen, var en av deltagarna i Cape Town och har skrivit en introduktion till Cape Towns grunddokument som numera finns översatt till svenska.

Av en händelse hittade 1947 en beduinpojke ett antal manuskript i några grottor i trakten av Qumran i Israel. Så upptäcktes en av bibelforskningens viktigaste fynd: Dödahavsrollarna. Stefan Green, doktorand i GT vid Åbo Akademi, ger oss en introduktion till dessa dokument. Han visar på dess värde i bibelforskningen samt hur de förhåller sig till den kristna tron.

Peter S. Williams, lektor vid Gimlekollens mediehögskola (och inte att förväxla med Peter Williams som skrev i förra numret), argumenterar emot idén om att

det finns en objektiv moral utan Gud, en position som nyligen vunnit respekt i akademiska sammanhang. (Traditionellt har ateister hävdad att förnekandet av Guds existens leder till förnekandet av objektiv moral.)

I förra numret skrev Ray Baker, CredoAkademin och doktorand i systematisk teologi vid Åbo Akademi, en artikel om C.S. Lewis syn på helvetet. I detta nummer skriver han om samma tema men denna gång med anledning av Rob Bells uppmärksammade bok *Love Wins*. Baker ger både personliga infallsvinklar och en genomträngande analys av Bells argumentation.

Stefan Lindholm
Redaktör

Sannhet som tema i Cape Town-erklæringen¹

*Noen ganger kommer mennesker til Kristus
for å få tilfredsstilt et personlig behov,
men de forblir hos Kristus når de finner
at han er sannheten. (CTC IIA1)*

I dette nummeret av *Theofilos* har vi gleden av å publisere et sentralt innlegg fra Cape Town-kongressen om sannhetens folk av den kjente sosiologen og forfatteren Os Guinness. "Bearing witness to the truth of Christ in a pluralistic, globalized world" var nemlig ett av seks hovedtemaer under denne tredje Lausannekongressen, noe som også preger *Cape Town-erklæringen*.²

En misjonar kirke i tre dimensjoner

I forordet ("The Preamble") til *Cape Town-erklæringen*, introduseres kongressen på følgende måte av den internasjonale Lausanneledelsen:

Den tredje Lausannekongressen om verdens evangelisering (Kapstaden, 16-25 oktober 2010) samlade 4200 evangeliske ledere från 198 länder och nådde ut till hundratusentals andra, som deltog i möten runt om i världen och via internet. Målet var att ge den globala kyrkan en ny utmaning att vittna om Jesus och allt han lärde – bland alla folk, i alla delar av samhället och på idéernas område.³

Kristen misjon har tradisjonelt blitt omtalt som en tverrkulturell formidling av evangeliet om Jesus i ord og gjerning på tvers av nasjonale og kulturelle grenser. Det er betegnende for Cape Town-kongressen at det klassiske misjonsfokuset på *alle folk* suppleres med *alle deler av samfunnet og på ideenes område*. Den globale misjonale kirke utfordres til å vitne om Jesus og alt han lærte i alle disse tre dimensjoner. Dermed synliggjøres et tydelig og sterkt apologetisk anliggende. Dette apologetiske fokuset synes banebrytende i internasjonal evangelikal misjon.

Sannhet var i fokus under Cape Town-kongressen, noe som også aktualiseres i innlegget til Os Guinness. I samsvar med kongressens tematikk, vektlegger *Cape Town-erklæringen* sannhet i kapittel IIA om å bære vitnesbyrd om Kristi sannhet i en pluralistisk og globalisert verden.

Sannhet og Kristi person

Kapittel IIA begynner med en klargjøring av hva det betyr at Jesus ifølge klassisk kristen tro er sannheten:

Jesus Kristus er universets sannhet. Fordi Jesus *er* sannhet, er sannhet i Kristus (i) personlig så vel som uttrykt i påstander; (ii) universell så vel som kontekstuell; (iii) evig så vel som nåværende. (IIA1)

Dette punktet i erklæringen må videre sees i lys av kapittel I4 (“Vi elsker Guds Sønn”). Her vektlegges tre sider ved en kristens relasjon til Kristus: “A. Vi setter vår lit til Kristus... B. Vi adlyder Kristus... C. Vi forkynner Kristus.”

Her ivaretar erklæringen flere parallelle anliggender som grunnlag for en solid Kristus-bekjennelse og en sunn Kristus-tro.

Sannhet og pluralismens utfordring

Erklæringen fortsetter (IIA2) med utfordringen fra det globale livssynsmangfoldet. Her presenteres en kritikk av relativisme både som filosofi og som livsholdning.

På denne bakgrunn oppfordres til robust apologetikk, enten dette gjelder kristne opinionsdannere i offentligheten eller vanlige menighetsmedlemmers hverdagsoppgaver. Uansett oppgave, trengs en utrustning til offensiv apologetisk innsats på det globale livssynstorget.

Sannhet som anliggende på fem arenaer

Med utgangspunkt i bekjennelsen til Kristi sannhet og oppfordringen til apologetisk innsats, skisseres fem vesentlige arenaer der sannhet må fremmes.

1. Sannheten og arbeidsstedet (IIA3)

Erklæringen tar sterk avstand fra skillet mellom det sakrale og det sekulære. Alt ærlig arbeid må nemlig sees på som et kall fra Gud.⁴ Arbeidsstedet er også en av de viktigste møteplassene mellom kristne og andre. Arbeid med fag/tro- og yrke/tro-spørsmål må stå sentralt i en misjonal holdning. “Teltmakertjeneste” må forankres i et slikt kristent helhetssyn.

2. Sannheten og de globaliserte mediene (IIA4)

Erklæringen oppfordrer til en bevisst, tredelt misjonal innsats innenfor det aktuelle mediefeltet: mediebevisstgjøring og mediaenærvær, mediaenærvær i de allmenne nyhets- og underholdningsmediene, samt bruk av

medier i menighet og misjon.⁵

3. Sannheten, kunst og kultur (IIA5)

Erklæringen understreker at kunst og kultur er et vitnesbyrd om vår Skaper. Det fremholdes også at kunst og kultur er et naturlig møtested mellom kristne og andre.

4. Sannheten og nye teknologier (IIA6)

Erklæringen peker på at nye teknologier former vår tid og vår hverdag. Et kristent menneskesyn gir grunnlag for viktig engasjement innenfor dette feltet.

5. Sannheten og de offentlige rom (IIA7)

Erklæringen fremhever myndigheter, næringsliv og academia som sentrale samfunnsfelt for kristent samfunnsengasjement.

Med andre ord vektlegger dette kapitlet i *Cape Town-erklæringen* sannhet som sentralt misjonalt anliggende både i alle deler av samfunnet og innenfor ideenes område.

Fotnoter

1. *Cape Town-erklæringen* (<http://www.lausanne.org/ctcommitment>) foreligger på de ulike offisielle kongress-språkene. Svensk oversettelse er publisert i *Cape Town Commitment. Kapstadsöverenskommelsen* (SEA / CredoAkademin, 2011), mens den norske versjonen utgis i Tormod Engelsen et. al. (red): *Misjon til forandring. Bilder og refleksjoner fra Lausanne III* (Hermon, 2011).

2. Se også min presentasjon av *Cape Town-erklæringen* i *Theofilos* 4/2010 s. 1-2.

3. *Kapstadsöverenskommelsen* s. 12. Dette internasjonale forordet er ikke publisert i den norske utgaven.

4. Dette punktet i erklæringen illustrerer på en særlig måte følgende kallsdefinisjon: "Calling is the truth that God calls us to himself so decisively that everything we are, everything we do, and everything we have is invested with a special devotion, dynamism, and direction lived out as a response to his summons and service." (Os Guinness: *The Call: Finding and Fulfilling the Central Purpose of Your Life* (Word, 1998) s. 29)

5. Disse tre punktene ble utformet av meg som fagansvarlig for medier som tema på kongressen. Se Lars Dahle & Margunn Serigstad Dahle: "Media Messages Matters – en utfordring til mediebevisstgjøring, medienærver og mediemisjon" i Engelsen et. al. (red) *Misjon til forandring* (Hermon, 2011)

Lars Dahle

lars.dahle@mediehøgskolen.no

Rektor ved Mediehøgskolen Gimlekollen

Sannhetens folk

Hvorfor sannheten er så viktig

Med tillatelse fra Os Guinness har vi her oversatt hans foredrag under Lausanne III i Cape Town, 2010.

Os Guinness

Hvorfor er sannheten så viktig for oss på Lausanne kongressen?

Noen ganger oppstår det møter mellom evangeliet om Jesus og historien, som gjør at menneskenes historie gjør store framskritt. Som for eksempel evangelienes "gaver", framveksten av filantropi, reformbevegelsene og etableringen av de første universitetene og moderne vitenskap.

Andre ganger kolliderer evangeliet om Jesus og historien, og det gigantiske oppgjøret former historien på en annerledes, men like avgjørende måte. Som for eksempel da Herren Jesus Kristus triumferte over det romerske keiserriket.

Men det finnes også ganger da det ser ut som om historien og evangeliet kolliderer, men i virkeligheten taler evangeliet til de dypeste dilemmaene og de høyeste aspirasjonene i tiden, til og med til motstanderne. Slik er det med dagens forestilling om sannheten. Ved første øyekast virker det bibelske synet på sannhet uanstendig for moderne mennesker. Det er arrogant, ekskluderende, intolerant, splittende, dømmende og reaksjonært. Men hvis man gransker det nærmere er det bibelske synet dypsindig, aktuelt og presserende for nåtiden. Til og med for motstanderne. Men tydeligvis følger vi Han som er Veien, Sannheten og Livet uansett hva verden måtte tenke. Vi tilber og tjener derfor sannhetens Gud, hvis ord er sannhet, og som selv er sannhet, med en trofasthet stadfestet i pakten som vi kan stole på.

La meg derfor gi dere seks grunner til hvorfor sannhet er så grunnleggende viktig for oss. Og hvorfor de kristne som er skjødesløse med sannheten er like villedede, uopplyste og farlige som de verste skeptikerne og spotterne i vår tid.

❖ **For det første kan bare respekt for sannheten ære sannhetens Gud.**

Alt for ofte blir sannhet sett på som et filosofisk tema. Filosofiske temaer er viktige for oss. Men sannhet er først og fremst et teologisk tema. Ikke bare er Herren den Gud som er til stede både *faktisk, objektivt, virkelig* og *fullstendig*. Slik at det vi tror korresponderer med det som faktisk er hovedsaken. Men Herren er også *den Sanne*. I den forstand at vi kan stole på Hans lojalitet som stadfestet i pakten, og hele vår eksistens hviler på Ham. De som løsner sitt grep om sannheten, løsner sitt grep om Gud.

❖ **For det andre kan bare respekt for sannheten vise hvordan vi lærer å kjenne og å elske Gud.**

Jesus er den eneste veien til Gud, selv om det er like mange veier til Jesus som det er mennesker som kommer til Ham. Men dokumentasjonen i skriften og århundrer av erfaringer viser oss at det finnes tre hovedgrunner for vår tro, som ofte overlapper hverandre. Vi tror på Kristus fordi vi drives av våre menneskelige behov. Vi tror på Ham fordi Han søker og finner oss. Og vi tror på Kristus fordi vi tror at Hans og evangeliens påstander er sanne. Det er på grunn av sannheten at vår tro på Gud ikke er irrasjonell, det er ikke en følelsesmessig krykke, det er ikke en psykologisk overføring, det er ikke snakk om ønsketenkning, det er ikke opium for folket. Vår tro overskrider fornuften, fordi vi som mennesker er så mye mer enn fornuften. Men troen vår er en rettfærdiggjort tro, fordi vi har en sterk, klar overbevisning om at den er sann. Vi er de som *tenker når vi tror*, og som *tror på tenkning*.

❖ **For det tredje er det bare respekt for sannheten som gjør menneskene i stand til å gjennomføre våre største prestasjoner.**

Skeptikere og relativister som undergraver sannhetsbegrepet er som idioten som sager over greinen han sitter på.

- Uten sannhet kollapser vitenskapen og all menneskelig kunnskap til antagelser.
- Uten sannhet vil den viktige journalistikken og måten vi følger dagens hendelser og forstår tidens tegn oppløses til rykter.
- Uten sannhet vil politikken og forretningslivets verden kun bli regler og maktkamp.
- Uten sannhet vil den dyrebare gaven av menneskelig fornuft og frihet bli satt i fare, og alle mellommenneskelige forhold vil miste det essensielle tillitsforholdet.

Derfor står vi som tilhengere av Kristus skamløse foran verden som tjenere og voktere av en høy aktelse av sannheten. Både for vår Herres skyld, men også for menneskehetens største bragder.

❖ **For det fjerde kan bare respekt for sannheten befeste vår bekjennelse og forsvar av troen.**

Hvis vår Herre er sannhetens Gud kan vi med glede bekrefte, som de første kristne, at "all sannhet er Guds sannhet." Og derfor tar vi gladelig imot alle ideer, påstander og oppfatninger som oppfyller Guds sannhetsstandard. Men vi vet også at alle mennesker, inkludert oss selv, ikke bare søker sannheten, men også forvrenger sannheten. Og ettersom all ikketro "holder sannheten nede i urettferdighet," har vi både grunn og plikt til å konfrontere usanne ideer og usanne oppfatninger med den visshet at de verken er sanne eller at de er til det beste for de som har dem – og at vi dermed gjør dem en tjeneste ved å utfordre dem.

Og vi må aldri glemme at liksom Paulus utfordret Simon Peter ansikt til ansikt, må også vårt engasjement for sannhet starte med kirken selv. Vi må motstå å bli forført av dem som setter metodologi høyere enn sannhet, aktivisme høyere enn sannhet, underholdning høyere enn sannhet, "lav dørterskel" høyere enn sannhet, samtale høyere enn ytringer, sammendrag høyere enn substans, og for ikke å glemme alle dem som foretrekker et modernistisk og revisjonistisk syn på sannhet foran et bibelsk syn på sannhet.

La det ikke herske noen tvil om at uansett hvilket motiv som ligger bak vil alle slike forføringer lede til en svak og utsatt tro, og bare resultere i fortvilelse og enda et svik av vår Herre. Det å gi slipp på sannheten er det samme som å gi slipp på trofastheten, og dermed begår man teologisk utroskap og til slutt åndelig selvmord. La den protestantiske liberalismens triste skjebne stå som et eksempel for oss alle. Den veien leder til endeliktet for alle "kyssende Judaser" – de som atter forråder Jesus med et kyss og falske tolkninger.

❖ **For det femte er respekt for sannheten det eneste som kan stå imot ondskap og hykleri.**

Postmoderne tenkning har gjort oss mer oppmerksom på hykleri enn noen gang, men den gir oss ingen sannhetsstandard for å avsløre og korrigere det. Den kaller oss til "ekthet", men tilbyr oss ingen sannhet for å hjelpe oss til å oppnå det.

Kapitalismen fører til voksende globale markeder, reise og teknologi gir økt global frihet, og oppløsningen av tradisjonelle bånd og relasjoner leder til flere psykologiske problemer på globalt plan. Summen av alle disse utviklingstrendene fører til "en perfekt storm" av globalisert ondskap, for eksempel avskyelige forbrytelser som menneskehandel og slaveri.

Både hykleri og ondskap bygger på løgner – hykleri er løgn gjennom handlinger i stedet for ord, og ondskapen bruker alltid løgner for å dekke over undertrykkelse.

Bare sannheten gjør oss i stand til å stå imot falskhet og manipulasjon. Sannhet er en absolutt nødvendighet for alle som hater hykleri, alle som bryr seg om rettferdighet, alle som forsvare menneskeverdet og for alle som kjemper mot ondskap.

❖ **For det sjette vil bare respekt for sannheten hjelpe oss til å vokse og forvandle oss i Kristus.**

Akkurat slik som Abraham ble kalt til å "vandre for hans åsyn," er vi kalt til å følge "Jesu vei."

Vår oppgave er ikke kun å *tro* sannheten, eller *vite* eller *forsvare* sannheten. Vårt kall er å *leve i sannheten* slik at vårt innerste vesen er *formet av sannhet*, inntil Guds nåde gjør oss til *sannhetens folk*.

La det derfor ikke være noen tvil om vårt engasjement i sannheten, som disipler av Jesus og deltakere på denne tredje Lausanne-kongressen. Hvis vi ikke står fast ved sannheten, kan denne viktige kongressen like godt avbrytes her og nå.

- Skam over de vestlige kristne som ubetenksomt eller hånlig fornekte det vår Herre forkynte, som skriftene hevder og som våre søstre og brødre heller vil dø for enn å fornekte – at Herren Jesus Kristus er "veien, sannheten og livet."

- La oss si som den store tyske reformatoren sa om sannhet når det gjaldt den Onde: "Et lite ord vil felle ham."

- La oss si med vår søster, den amerikanske dikteren: "Sannheten er mitt hjemland."

- La oss fryktløst forkynne med vår bror, den danske filosofen: "Sannhet eller intet."

- La oss demonstrere med vår bror, den store russiske forfatteren og dissidenten: "Et ord av sannhet er større enn hele verden."

Hvis troen vår ikke var sann, ville den ikke være sann selv om hele verden trodde det.

Hvis troen vår er sann, ville den være sann selv om hele verden og universet var mot den.

Så la denne forvissningen gjalle ut fra denne kongressen:

Vi evangelikalske kristne *tror* ikke bare på sannheten.

Vi hevder ikke bare å *vite* sannheten, og å *forsvare* sannheten.

Vi tilber "sannhetens Gud," hvis Ånd er "sannhetens Ånd," hvis "Ord er sannhet," hvis Evangelium er "sannhetens budskap," og hvis Sønn, vår Herre, er "veien, sannheten og livet."

Og selv er vi, ydmykt, men urokkelig, viet til å bli *Sannhetens Folk*.

Her står vi fortsatt, med Guds hjelp -

Som evangelister er vi "de gode nyhetenes folk."

Måtte vi også alltid være *Sannhetens Folk*, verdige *Sannhetens Gud*.

Gud er sannhet - så Gud er mektigere enn alt annet, og vi kan stole på Gud i alle situasjoner.

Ha tro på Gud! Kjenn ingen frykt! Hold fast ved sannheten!

Gud være med dere alle!

Dödahavsrollarna

När Dödahavsrollarna upptäcktes 1947 inleddes ett nytt kapitel inom bibelforskningen som ännu inte är avslutat. Upptäckten är verkligen en av de viktigaste arkeologiska upptäckterna som någonsin har gjorts vad beträffar både bibliska manuskript och icke-bibelkanoniska texter. Det är inte ofta som nya antika judiska texter uppdagas, och frågan är om det någonsin igen kommer att ske en upptäckt av den omfattning som Dödahavsrollarna innebar. Den här artikeln handlar om en arkeologisk sensation som bland annat resulterade i ny kunskap om bibeltexternas kopieringshistoria och en ökad förståelse av Jesu och den första kristna församlingens samtid.

Upptäckten av skriftrullarna

Berättelsen om den ursprungliga upptäckten av Dödahavsrollarna har återgetts i flera standardverk om Dödahavsrollarna och bygger på hörsägen. Hela händelseförloppet är mycket spännande och dramatiskt för den som är intresserad av arkeologiska upptäckter och de följetonger och svallvågor som ofta kommer efter en världsberömd upptäckt. Inte helt ovanligt skedde upptäckten av en ren händelse, och i det här fallet inte ens av professionella arkeologer. Här följer en mycket kort summering hur det sannolikt gick till:

Sommaren 1947 sökte en beduinpojke efter en bortsprungnen get. I sitt sökande såg han ett hål i den numera kända klippan drygt en kilometer från Khirbet Qumran. Han kastade en sten ner i den svåråtkomliga grotta och hörde ett kras. Pojken blev nyfiken och bestämde sig för att återkomma nästa dag med en kompis, och tillsammans hasade de sig ner i grottan och hittade några antika manuskript i krukor som antagligen hade lagts där 70 e Kr innan den romerska armén nådde kommuniteten. Det torra klimatet hade bevarat manuskripten i nära 2000 år.

Grottan låg i närheten av den antika boplatsen Khirbet Qumran, på den nordvästra sidan av Döda havet, som enligt en majoritet forskare var en kommunitet för esséerna.¹ De upptäckta rullarna i grottan, som senare fick benämningen Grotta 1, hamnade så småningom hos en

antikförsäljare som i sin tur sålde dem till en professor på Hebreiska universitet i Jerusalem. År 1949 påbörjades en officiell utgrävning av cirka två hundra grottor.

Enbart i Grotta 1 hittades bland annat sju viktiga, i stort sett intakta, skriftrullar. Fram till 1956 fann arkeologerna nästan 900 skriftrullar i elva grottor. Förutom apokryfer, pseudepigrafer och Qumrans egna icke-bibliska rullar, hittade man delar av alla bibliska böcker i hebreiska Bibeln, utom Ester.² Allt detta hade räddats undan från den romerska militärkampanjen som inte bara förstörde komuniteten, utan också Jerusalem och Masada 70 e Kr, och som syftade till att fullständigt slå ner det judiska upproret mot Rom.

Värdet av skriftrullarna

Genom att studera Dödahavsrollarna kopplas vi upp med ursprunget till judendomen och händelser kring kristendomens födelse, då de överbrygger 2000 år av troshistoria. Skriftrullarna har daterats till 250 f Kr–68 e Kr,³ och sammankopplas vanligtvis med Khirbet Qumran, en sektliknande judisk komunitet vid Döda havet som både författade nya texter och kopierade existerande texter.⁴ Det är fullt möjligt att samma litteratur som skapades och kopierades i Qumran lästes av människor som kände Jesus och apostlarna.

Dödahavsrollarna kan naturligtvis varken bevisa eller motbevisa kristendomen, eftersom varje arkeologiskt föremål kräver och utsätts för tolkningar. Men vad Dödahavsrollarna ger oss är en glimt av vad som sades om judendomen och kristendomen kring vår tideräknings början. I och med upptäckten kunde bibelforskningen med tiden fylla i många detaljer om vår kunskap hur religiösa grupper inom Judendomen på Jesu tid uppstod och fungerade. Det har också hjälpt oss att förstå hur kristendomen som judisk sekt kunde etablera sig så snabbt.⁵

Tre fjärdedelar av rullarna var ickebibliska,⁶ så kallade sekteristiska texter från Qumran. Bland dessa finns lagtexter som redogör för livet i Qumrankomuniteten, och som i förlängningen ger oss djupare insikter om hur den tidiga kristendomen såg på församlingslivet, då det har blivit möjligt att jämföra två samtida rörelser inom tidig judendom. Exempelvis ger oss de sekteristiska texter från Qumran större kunskap om hur människor på den tiden blev medlemmar i en exklusiv gemenskap och vad som förväntades av dem i ett sådant sammanhang. Den

möjliga kontakten mellan Johannes döparen och qumransekten (jfr Luk 3:3 och 1QS 3.6–9) är intressant från ett nytestamentligt perspektiv⁷, men någon direkt koppling mellan Jesus och Qumran är däremot inte trolig.

Upptäckten av Dödahavsrollarna ökade också forskarnas kännedom om skrivteknik och materialet som användes för kopiering. I huvudsak gjordes skriftrullarna av läder från get- eller fårskinn, och de kunde i oförstört skick vara upp till cirka 9 meter långa ihopsydda skinnark. Det var tillräckligt långt för böcker som Jesajarullen. Längre böcker som exempelvis Samuelböckerna och Kungaböckerna fick delas upp i två rullar. Relativt intakta rullar återfanns bland annat i Grotta 1 och 11, men den absolut största majoriteten rullar fann man i fragmentariskt skick.⁸

Men ett av de största värdena med Dödahavsrollarna finner vi inom området textkritik. De återfunna bibliska texterna i Qumran bidrar till ökad kunskap om kopierandet av bibeltexter och tillför omfattande information om relationen mellan Bibelns text och andra textvittnen.⁹ De bibliska skriftrullarna bestyrker bland annat de massoretiska texterna (MT) från medeltiden,¹⁰ som ligger till grund för översättningen av Gamla testamentet. I och med Dödahavsrollarna kom vi således i ett slag 1000 år närmare originaltexterna, eller ungefär 300 år från tiden för fullbordandet av Gamla testamentets kanon.

De bibliska skriftrullarna

De nästan 900 skriftrullarna som upptäcktes mellan 1947 och 1956 har delats upp av forskare i två större textgrupper. Den första och största består av cirka 670 ickebibliska skriftrullar, som diskuteras nedan. Den andra gruppen är de bibliska skriftrullarna som uppgår till 220 stycken, vilket också inkluderar ett antal apokryfer och pseudepigrafiska texter.¹¹ Här begränsar jag mig enbart till de bibliska skriftrullarna som ingår i den hebreiska Bibeln, genom att ge några exempel på bibliska texter från Qumran och de konsekvenser de förde med sig för bibelforskningen. Jag börjar med den mest kända av dem alla.

Jesajarullen från Grotta 1 var ursprungligen en av de skriftrullar som hittades av beduiner 1947. Den var bäst bevarad av alla rullar som arkeologerna fann i närheten av Dödahavet. Den är komplett med sina 66 kapitel, förutom ett fåtal tomrum. Bibelforskare och textkritiker har döpt den till 1QIsa^a, och den är ca 7,16 meter lång, 26,2 cm bred och har 54 kolumner. Förutom denna rulle, och en annan välbevarad jesajatext, hittade forskarna ytterligare 19 jesajamanuskript i fragmentariskt till-

Grotta 4 och 5. Jesajarullen från Grotta 1 (1QIsaa).

stånd. Det är bara Psaltaren (36 st) och 5 Moseboken (29 st) som har fler bevarade rullar än jesajarullarna (21 st).¹²

Det är ett faktum att de skriftlärda i Qumran, som kopierade exempelvis Jesaja, gjorde många små kopieringsmissar och medvetna ändringar i texten.¹³ Många av missarna rättades av den ursprungliga kopieraren själv, men manuskripten innehåller också ett flertal senare korrigeringar av andra skriftlärda. 1QIsa^a är inte ett undantag här, men det betydelsefulla är att denna skrifrulle, liksom många av de övriga bibliska rullarna, är förmassoretiska.

Med benämningen "förmassoretiska" syftar textkritiker på de texter som ligger till grund för de medeltida MT (Masoretiska texten), som i sin tur är huvudtexten för våra bibelöversättningar av Gamla testamentet. Den förmassoretiska texten 1QIsa^a kopierades omkring 100 f Kr och är, trots många mindre skillnader i detaljer, i sin helhet i stort sett identisk med Jesajabokens masoretiska text som är cirka 1000 år yngre. En jämförelse mellan de två textmassorna visar att det inte har skett några avgörande förändringar i den hebreiska texten. Det innebär att vi också kan antaga att den hebreiska texten har bevarats någorlunda intakt ännu längre tillbaka i tiden, när det nu har visat sig att den bevarats så väl under en 1000 års period.

Många av rullarna som hittades i grottorna vid Dödahavet var inte lika välbevarade som 1QIsa^a. *Exodusrullen* från grotta 4 (4QpaleoEx),

skriven med paleo-hebreisk skrift,¹⁴ är en svårt skadad skriftrulle, som kopierades cirka 100 f Kr och måste ursprungligen ha varit en mycket omfattande rulle.¹⁵ En annan intressant biblisk rulle är en *oortodox psaltarrulle* från Grotta 11 (11QPs^a). Den upptäcktes februari 1956 och rullades upp 1961 i Rockefeller Museum i Jerusalem. Den visade sig vara ett dokument bestående av både kanoniska och icke-kanoniska psalmer, och är daterad till 25–50 e Kr. Den innehåller 41 kanoniska psalmer, inklusive "Davids sista ord", återgiven i 2 Sam 23:1–7. Den innehåller även sju icke-kanoniska eller apokryfiska psalmer och en prosatext om David.¹⁶ Denna psaltarrulle är exempel på att tillgången till antika bibliska manuskript inte bara väsentligt ökade genom fyndet av Qumranrullarna, utan det innebar också att nya texter upptäcktes som inte vara kända sedan tidigare.

Ickebibliska skriftrullarna

Det har redan konstaterats att de ickebibliska rullarna är den största gruppen skriftrullar associerade med Dödahavsrollarna: totalt 670 mycket fragmenterade skriftrullar, varav 600 upptäcktes i Grotta 4, och som kan kategoriseras litterärt i olika grupper. Vissa är sekteristiska, det vill säga de stod för qumrankommunitetens speciella synsätt, och andra är förmodligen ickesekteristiska då de innehåller idéer karaktäristiska för en bredare krets av judar än just medlemmarna av Qumran. Men svårigheterna att bedöma vad som är sekteristiskt och ickesekteristiskt har gjort att forskarna väljer att inte göra en sådan tvådelad uppdelning. Enligt James Vanderkam kan de ickebibliska texterna delas upp i sju kategorier: juridiska texter, tolkningar, kalendrar, liturgier och böner, poetiska texter, visdomstexter, eskatologiska texter och dokumentärtexter.¹⁷

Att redogöra för alla de ickebibliska skriftrullarna blir alldeles för omfattande för en artikel med syfte att introducera läsaren i vad Dödahavsrollarna är för något. Därför begränsar jag mig, liksom i fallet med de bibliska skriftrullarna, till några exempel. Värdet med denna grupp av texter återkommer jag också till nedan under rubriken *Dödahavsrollarna och den kristna tron*, där ytterligare exempel på ickebibliska texter från Qumran nämns.

Krigsrullen (1QM) från Grotta 1 tillhör gruppen "juridiska texter", men kan också sammankopplas med "eskatologiska texter". Rullen redogör för detaljerade instruktioner (regler) och narrativa förutsägelser om det slutliga kriget mellan "ljusets söner" (Qumranförsamlingen) och

”mörkrets söner” (dess fiender).¹⁸ Skriftrullen har dragit till sig en hel del intresse i studiet av judisk apokalyptik av följande skäl: (1) Den innehåller ett omfattande tema om det eskatologiska kriget; (2) I slutstriden möts det gudomliga och mänskliga, det himmelska och jordiska; (3) Skriftrullen förmedlar en hel del information om änglar.¹⁹ 1QM är ett exempel på den självbild och världsbild som i hög grad karaktäriserade en eskatologisk församling som Qumran.

Genesisapokryfen (1QapGen) är en arameisk parafras på delar av 1 Moseboken, som sorteras under gruppen ”tolkningar,” och får här representera en grupp av texter som omarbetar Skriften. Den är en av sju relativt intakta rullar från Grotta 1, men var i sämst skick av dessa, vilket kan beror på att den inte var förvarad i en kruka som de andra rullarna (se Jer 32:14). På grund av dess skick var den svår att rulla upp, vilket är anledning till att när den slutligen var upprullad saknades delar både i början och slutet av skriftrullen.²⁰ *Genesisapokryfen* är ett exempel på hur komplicerat det var för forskarna att rulla upp skriftrullarna, och vilket enormt jobb det innebar att pussla ihop texter som var långt mer fragmentariska än till och med 1QapGen.

Kopparrullen (3Q15) tillhör kategorin ”dokumentärtexter”, och är definitivt en av de mest unika av Dödahavsrollarna.²¹ Rullen är den enda av 900 rullar som är skriven på koppar. Antagligen är det inte frågan om en rulle, utan snarare en kopparplåt som hängt på en vägg, men rullats ihop i två delar när den skyndsamt gömdes i vad som blev Grotta 3.²² Tydligt var det ett mycket viktigt dokument. Kopparrullen har blivit känd för sitt språk, men också för sitt innehåll. Den består av en lista på 64 gömställen med enorma mängder guld och silver – vilket har gett upphov till mängder av frågor. Skriftrullen har med andra ord splittrat forskarvärlden: är listan på gömställena verklighet eller är det enbart fantasier. Många forskare menar faktiskt att man inte kan nedgradera Kopparrullen till enbart en skattkammarkarta, eftersom antalet gömställen inte är orealistiskt.²³ Försök har gjorts sedan upptäckten av skriftrullen att finna skattgömmorna, men än så länge utan framgång. Kanske blev gömställena tömda redan innan *Kopparrullen* hamnade i sin grotta.

Dödahavsrollarna och den kristna tron

Värdet med Dödahavsrollarna för den kristna tro har redan vidrörts ovan och vi skall här fördjupa oss i detta. Qumransektens egna texter

*“Genom att studera Dödahavsrollarna
kopplas vi upp med ursprunget till judendomen
och händelser kring kristendomens födelse,
då de överbrygger 2000 år av troshistoria.”*

har berikat vår förståelse av den tidiga kristendomen, bland annat har vi fått djupare kunskap om vem Jesus är och vad som i sin tur präglade den första församlingen i Jerusalem. Även förekomsten av eventuella nytestamentliga manuskript bland Dödahavsrollarna har diskuterats på allvar.

Eftersom flera av skriftrullarna kopierades under samma period som Jesus och apostlarna levde, har många forskare undrat om det fanns några nytestamentliga manuskript i grottorna runt Qumran. Det skulle i så fall få djupgående konsekvenser för väletablerade positioner angående när och hur Nya testamentet skrevs och kopierades. De förslag som har lagts fram, att nytestamentliga manuskript har hittats vid Qumran, har emellertid kritiserats på goda grunder. De mycket fragmentariska textbevisen håller inte vid närmare granskning. Fragmenten i fråga har istället visat sig tillhöra den grekiska översättningen av Gt (LXX) och pseudepigrafiska texten 1 Henok.²⁴

Även om inga nytestamentliga manuskript återfanns i Qumrans grottor, är qumranrullarna värdefulla för nytestamentlig forskning av andra skäl. Sedan 1700-talet och upplysningstiden har det pågått ett sökande efter den sanne Jesus, och just nu pågår den tredje sökvågen efter den historiske Jesus (den så kallade "third quest"). Med hjälp av förfinade metoder och insikter inom bland annat arkeologin, antropologin och sociologin, liksom nya texter som exempelvis Dödahavsrollarna, försöker forskare komma närmare Jesu person och det liv han levde. Men det har också inneburit att den historiske Jesus och evangeliets Jesus har

skiljts åt. Så långt behöver man emellertid inte gå för att bättre förstå Jesus som judisk teolog.

Evangelierna är fortfarande vår viktigaste primärkälla för att förstå Jesu liv och judiskhet, och hur det påverkade hans budskap. Men evangelierna har kompletterats på ett betydelsefullt sätt med Qumrans egna texter från Dödahavsrollarna, så att den judiska bakgrunden har blivit tydligare som ett kulturellt sammanhang som Jesu liv måste tolkas utifrån. De ickekanoniska texterna är det viktigaste arkivet för samtida judiska religiösa skrifter, som behandlar teologiska teman vilka också upptog Jesus och de tidiga kristna. Qumrantexterna belyser på det viset indirekt evangelierna på ett sådant sätt att vi kommer närmare både ursprungsmiljön och Jesu egen undervisning, som i flera avseenden gjorde den kristna tron unik men ändå rotad i sin judiska mylla.

Jesus levde och dog som jude under en speciell tid i judisk historia, när längtan efter en Messias och befriare var speciellt stark. Faktum är att delar av Jesu undervisning, som det återberättas i evangelierna, var förebådade i skriftrullarna. Hershel Shanker ger i sin bok om Dödahavsrollarna flera exempel på paralleller mellan Jesu undervisning och qumrantexterna.²⁵ Saligprisningarna i Matt 5:3–12 har sin motsvarighet i texten med numret 4Q525, vilket innebär att båda texternas litterära stil liknar varandra på ett slående sätt. De förkristna saligprisningarna i Dödahavsrollarna är en del av det judiska arvet, och blir då en litterär form och sammanhang som Matt 5:3–12 måste tolkas utifrån.²⁶ En qumrantext känd som 4Q521, eller *Messiasapokalypsen*, berättar om en eskatologisk messias med liknande drag som evangeliernas messias: 4Q521 och Matt 11:5/Luk 7:22 citerar samma texter från Jesaja och Psaltaren vilket gör att båda ställena får nästan ett identiskt språk. Ett tredje exempel är ett qumranfragment daterat till 50 f Kr (1Q28a/1Q5a), som beskriver en messiansk bankett och tycks beskriva Gud som fader till Messias. Det är tveksamt om relationen mellan Gud och Messias i 1Q28a kan beskrivas som inkarnatorisk i nytestamentlig bemärkelse, men frågor väcks ändå om funktionella likheter mellan qumrantexten och relationen i evangelierna mellan Jesus och Fadern.

Att erkänna Nya testamentets och den tidiga kristendomens judiska bakgrund är också viktigt från ett annat perspektiv. Kristendomen har beskrivits som att den tidigt var starkt påverkad av hellenistisk filosofi. Men Dödahavsrollarna visar att den historiske Jesus och den tidiga kris-

tendomen i många avseenden var judisk, inte hellenistisk, till sin natur med rötter både i sin samtida judendom och i Gamla testamentets teologi.

Det finns alltså en hel del likheter mellan de båda traditionerna, men de många olikheterna omöjliggör samtidigt en direkt koppling mellan Dödahavsrollarna och den tidiga kristendomen.²⁷ Exemplet ovan demonstrerar emellertid att rullarna förser oss med ett mycket viktigt sammanhang. I dessa rullar får vi en direkt glimt av den judiska värld ur vilket kristendomen växte fram. Den är myllan som gav näring åt uppenbarelserna om den kristna tron. För den som vill förstå Jesu liv bättre och den tidiga församlingens verksamhet är rullarna med andra ord spännande och berikande källor.

Fotnoter

1. Esséerna var en rörelse inom judendomen under den senare delen av andra tempelperioden, från cirka 146 f Kr till cirka 70 e Kr. De fungerade som en kommunitet, med initiationsrit och betraktade sig själva som tillhörande den förutbestämd kvarleva som verkligen uppfyllde Guds vilja. Goranson, Stephen, "Essenes," *Eerdmans Dictionary of the Bible* (Grand Rapids: W.B. Eerdmans, 2000).
2. James C. VanderKam och Peter W. Flint, *The Meaning of the Dead Sea Scrolls: Their Significance for Understanding the Bible, Judaism, Jesus, and Christianity* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 2002), 3–19, 103.
3. Se en längre diskussion om datering av Dödahavsrollarna: *Ibid.*, 20–33.
4. Emanuel Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible* (2:a rev. utg. Minneapolis och Assen: Fortress Press och Royal Van Gorcum, 2001), 101–03.
5. Med religiös "sekt" på antikens tid syftas här på en grupp som på något vis betraktar sig som exklusiv, men som nödvändigtvis inte har isolerat sig från det samhälle eller religion den tillhör. Med andra ord, en sekt särskiljer sig som grupp i sin religionsutövning från "normen", men kan ändå tillhöra ett större sammanhang. Begreppet "sekt" har därför inte i denna artikel samma negativt laddade innebörd som det har fått i våra västerländska sekulariserade medier.
6. VanderKam and Flint, *The Meaning of the Dead Sea Scrolls*, 209.
7. *Ibid.*, 331, 332, 344; Joseph A. Fitzmyer, *Dödahavsrollarna: 101 frågor och svar* (Översatt av Birgitta Hörnlund. Stockholm: Verbum Förlag, 1994), 137–39.
8. P. Kyle McCarter, *Ancient Inscriptions: Voices from the Biblical World* (Washington, DC: Biblical Archaeology Society, 1996), 160–61.
9. Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible*, 102.
10. De judiska bibelforskarna, som kallades för massoreter, standardiserade hebreiskan i sina arbeten under tiden 600–800 e Kr. Gamla manuskript som inte uppfyllde den nya standarden bevarades inte, vilket innebar att de äldsta manuskripten som forskare kände till fram till 1947 daterades till 916 e Kr. Två av de mest kända massoretiska texterna är Aleppo kodex ("Toras krona") och Leningrad kodex. Den senare är den äldsta kompletta hebreiska Bibeln som existerar idag, och det textvittne som är huvudtexten för våra moderna översättningar av Gamla testamentet. Den är skriven av en forskare som heter Samuel ben Jakob i Fostat (gamla Kairo), Egypten, omkring 1008 (eller 1009/1010) e Kr. Den finns idag att beskåda i Saltykov-Shchedrin Public Library. När äldre manuskript än de massoretiska upptäckts uppstår varianter, både på grund av tidigare kopieringsmissar och korrigeringar och att de i regel inte är standardiserade enligt den massoretiska formalian. Men eftersom vi inte har några ursprungstexter, är det bra att nya manuskript varierar i förhållande till massoretiska texterna. Det gör det möjligt att korrigera fel som både uppstått i själva standardiserandet och perioden fram till då massoreterna var aktiva. Därför blev Dödahavsrollarna ett av 1900-talets stora upptäckter och vår kunskap om ursprungstexterna växte med nästan 1000 år.

11. Apokryferna syftar här på en samling av 15 böcker som betraktas som kanoniska av Romerska katolska kyrkan och den Östortodoxa kyrkan, men inte av judar eller protestanter. De pseudepigrafiska texterna beskriver olika antika ickekanoniska judiska dokument från hellenistiska och romerska perioden (cirka 250 f Kr – 200 e Kr), och som inte tillhör den hebreiska Bibeln, protestanternas Gt eller apokryfiska Gt (Romerska kyrkans deuterokanoniska texter, se definition av Apokryferna ovan). Dessa judiska pseudepigrafiska texterna är svåra att kategorisera, det vill säga vad som skall inkluderas i denna grupp. Men även om de som textgrupp inte är inkluderade i någon av västkyrkans bibliska kanon, är de tillsammans med Dödahavsrollarna viktiga för att förstå den religiösa, sociala och politiska världen kring tidpunkten för Jesu födelse. En anledningen till varför forskare inkluderar apokryfer och pseudepigrafiska texter bland de 220 bibliska skriftrollarna beror på att det finns olika syn bland kyrktraditionerna på dessa texters kanoniska värde. Utifrån hebreiska Bibelns perspektiv (och även utifrån protestanternas Gt) går det att argumentera för att apokryferna och pseudepigrafiska texterna borde bilda en tredje textgrupp bland Dödahavsrollarna, men som sagt så enkelt är det inte i det stora hela.
12. McCarter, *Ancient Inscriptions: Voices from the Biblical World*, 162–63.
13. Under bibliska texternas historia fanns det både en tendens att bevara texternas innehåll och att revidera dem. Det sistnämnda kan upplevas som kontroversiellt, men i huvudsak handlade revideringarna om att modernisera texternas språk. Men det handlade också om att manuskriptet som de skriftlärda kopierade från kunde innehålla otydlig skrivning eller sliten skrivvyta, vilket orsakade missförstånd i läsningen. För en utförlig introducerande redogörelse för de faktorer som kan ha orsakat misstag, korrigeringar och förändringar i de bibliska textvittnena, se Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible*, 2–13.
14. Paleo-hebreiska var ett återupplivande av en hebreisk skriftstil som användes i Juda kungadöme under förexilisk tid. Det skriftspråket föll ur bruk efter Juda fall 586 f Kr och förlusten av nationell frihet. Judarna adopterade istället det arameiska skriftsystemet som var internationellt i antika Mellanöstern vid den tidpunkten.
15. McCarter, *Ancient Inscriptions: Voices from the Biblical World*, 163–64.
16. *Ibid.*, 165–66.
17. VanderKam and Flint, *The Meaning of the Dead Sea Scrolls*, 209–10.
18. *Ibid.*, 219–21; Fitzmyer, *Dödahavsrollarna*, 54–55.
19. Michael E Stone, "Apocalyptic Literature," i *Jewish Writings of the Second Temple Period* (red. Michael E Stone; Crint 2/2; Philadelphia, USA: Fortress Press, 1984), 426–27.
20. McCarter, *Ancient Inscriptions: Voices from the Biblical World*, 161–62.
21. VanderKam and Flint, *The Meaning of the Dead Sea Scrolls*, 238.
22. Fitzmyer, *Dödahavsrollarna*, 59–60.
23. Manfred R. Lehmann, "Where the Temple Tax Was Buried," *BAR* 19:06 (1993): .
24. Fitzmyer, *Dödahavsrollarna*, 37–38; VanderKam and Flint, *The Meaning of the Dead Sea Scrolls*, 311–20.
25. Hershel Shanks, *The Mystery and Meaning of the Dead Sea Scrolls* (New York, USA: Random House, 1998), 61–81.
26. Ett annat sammanhang som är viktigt för Jesu saligprisningar är bland annat Jes 61 i Gamla testamentet. Det innebär att vi har två kontexter att ta hänsyn till när vi studerar Jesu liv: Gamla testamentet och det historisk-kulturella sammanhanget som är den judiska värld han levde i och var en genuin del av.
27. Fitzmyer, *Dödahavsrollarna*, 133–35.

Stefan Green

Doktorand i GT vid Åbo Akademi

Fungerer moralsk objektivisme uten Gud?

Etter å ha skissert et forsvar for premissene 1) "Dersom Gud ikke eksisterer finnes det ingen objektive moralske verdier" og 2) "Objektive moralske verdier eksisterer" og ryddet i den vanlige forvirringen mellom begrepene epistemologi og ontologi, vil denne artikkelen fokusere på å forsvare det første premisset mot to innvendinger fra ateisten Russ Shafer-Landau.

Når moralske argument for Gud drøftes i dag er det særlig ett argument som ofte trekkes fram. Det dreier seg om det ontologiske¹ grunnlaget for objektive moralske verdier:

1. Dersom Gud ikke eksisterer finnes det ingen objektive moralske verdier
2. Objektive moralske verdier eksisterer
3. Derfor eksisterer Gud²

Gjennomførte ateister må benekte begge premissene i denne logisk gyldige syllogismen. Men det er ikke vanskelig å finne ateister som omfavner begge premissene (altså kan dette argumentet forsvares ved å utelukkende sitere ateister). Etter å ha skissert et forsvar for begge premissene og ryddet i den vanlige forvirringen mellom begrepene *epistemologi* og *ontologi* hos argumentets kritikere, vil denne artikkelen fokusere på å forsvare det første premisset mot de to innvendingene ateisten Russ Shafer-Landau reiser i sin ellers så utmerkede bok *Whatever Happened to Good and Evil?* (Oxford, 2004).

Premiss én: "Dersom Gud ikke eksisterer finnes det ingen objektive moralske verdier"

Tradisjonelt har ateister anerkjent at Gud er en nødvendig faktor for *objektive* moralske verdier (moralske sannheter som mennesket *oppdager* og ikke *finder opp*, og som er "gyldige og bindende enten noen tror på dem eller ikke"³). For eksempel:

- Julian Baggini: "Dersom det ikke finnes noen enkelt moralsk autoritet [altså ingen Gud] må vi "skape" verdier selv... [og] det betyr at

moralske påstander ikke er sanne eller falske... du kan gjerne være uenig med meg men du kan ikke si at jeg har faktisk feil.”⁴

- Richard Dawkins: ”Universet slik vi observerer det har akkurat de kvaliteter vi kan forvente dersom det ikke finnes noen design, noe formål [altså ingen Gud] *intet ondt, intet godt*, ingenting annet en kald likegyldighet.”⁵ Dawkin medgir at: ”Det er svært vanskelig å forsvare en absolutt moral med grunner som ikke er religiøse.”⁶

- Paul Kurtz: ”Det viktigste spørsmålet om moralske og etiske prinsipper gjelder deres ontologiske grunnlag. Hvis de verken er gitt av en Gud eller forankret i noe transcendentalt blir de svært flyktige.”⁷

- Jean Paul Sartre: ”Når vi snakker om ”oppgivelse” – et av Heideggers favorittord – mener vi bare å si at Gud ikke eksisterer, og at vi må dra konsekvensene av hans fravær helt ut. Eksistensialisten er sterkt imot den type sekulær moralisme som forsøker å undertrykke Gud med minst mulig kostnad. Fram mot 1880 da de franske professorene forsøkte å formulere den sekulære moralisme sa de... ingenting vil bli endret om Gud ikke eksisterer; vi kommer til å se de samme normene for ærlighet, framskritt og menneskelighet, og vi vil simpelthen se på Gud som en utdatert hypotese som vil dø stille bort av seg selv. Eksistensialisten ser det derimot som problematisk at Gud ikke eksisterer, for med ham forsvinner enhver mulighet for å finne verdier i en fornuftig himmelsk virkelighet. Det kan ikke lengre være noe som er bedre enn noe annet, siden det ikke finnes noen endelig og perfekt bevissthet som kan tenke det ut. Det står ikke lengre skrevet noen steder at ”det gode” eksisterer, at en skal være ærlig eller ikke skal lyve, siden vi nå befinner oss på et stadium der mennesket er det eneste som finnes. Dostojevskij skrev en gang: ”Hvis Gud ikke fantes, ville alt være tillat”. Dette er utgangspunktet for eksistensialisten. Alt er virkelig tillat hvis Gud ikke finnes, og som en konsekvens av dette er mennesket fortapt, det kan ikke lengre finne noe å sette sin lit til verken inne i eller utenfor seg selv.”⁸

Ved å skille mellom ulike egenskaper ved ”den moralske lov” har filosofer satt fram flere uavhengige grunner til å akseptere det første leddet i det moralske argumentet:

- *Argumentet fra moralsk forordning*

Med unntak av objektivitet er ikke det som noen ganger kalles "den moralske lov" analog med det vitenskapen kaller fysiske "lover". Når jeg hopper opp faller jeg ned som en ren reaksjon, ikke fordi jeg er forpliktet til det! "Den moralske lov" derimot forordner (men forårsaker ikke) handlinger som jeg er forpliktet til å gjøre eller å avstå fra. Jeg unnlater aldri å "adlyde" gravitasjonens "lov", men jeg feiler ofte når det gjelder å "gjøre det rette". En fysisk lov beskriver hvordan ting er, og kan brukes til å forutse hva som kommer til å skje, men den kan ikke brukes til å beskrive hva som burde skje slik den "moralske lov" kan. Francis J. Beckwith og Greg Koukl argumenterer at "Et bud gir kun mening dersom det er to individ involvert, ett som gir budet og ett som mottar det."⁹ Dersom en egenskap ved en objektiv moralsk lov er at den er et bud vi mottar, må det være en objektiv, personlig, moralsk budgiver som er utenfor både enkeltmennesket og menneskeheten. Når det gjelder en objektiv moralsk lov slår G.E.M. Anscombe fast at: "Selvsagt er det umulig å forstå noe slikt med mindre du tror på Gud som en lovgiver; som jøder, stoikere eller kristne... du kan ikke være under en lov med mindre den er blitt pålagt deg..."¹⁰

- *Argumentet fra moralsk forpliktelse*

Francis J. Beckwith observerer at "vår erfaring tyder på at moralsk forpliktelse... har dype koblinger med våre forpliktelser overfor andre."¹¹ Siden jeg ikke kan være forpliktet til noe upersonlig (for eksempel den evolusjonære historien til min art), kan jeg bare være forpliktet til noe personlig. Derfor, hvis det finnes objektive moralske forpliktelser som står over alle forpliktelser til enkeltpersoner (eller grupper av personer),

"Siden jeg ikke kan være forpliktet til noe upersonlig (for eksempel den evolusjonære historien til min art), kan jeg bare være forpliktet til noe personlig."

må det finnes en transcendent person som vi er fundamentalt forpliktet overfor. H.P. Owen argumenterer slik:

På den ene siden står [objektive moralske] påstander over enhver person... På den andre siden setter vi det personlige høyere enn det upersonlige; derfor er det selvmotsigende å anta at upersonlige påstander skulle ha innflytelse på vår vilje. Den eneste løsningen på dette paradokset er å anta at ordningen med [objektive moralske] påstander... faktisk er grunnet i Guds egen person.¹²

Richard Taylor vedgår at tanken om en moralsk forpliktelse som er viktigere og mer bindende enn de som pålegges oss av andre individer eller av staten kun er forståelig hvis vi referer til en person som transcenderer oss alle:

"En plikt er noe som skyldes... Men man kan kun ha skyld overfor en person eller flere personer. Det kan ikke finnes noe slikt som plikt isolert sett... idéen om en forpliktelse som er høyere enn dette og som refereres til som en moralsk forpliktelse forutsetter helt klart en lovgiver som står over staten... Dette gir mening til påstanden om at våre moralske forpliktelser er mer bindende for oss enn våre politiske forpliktelser... Men hva skjer dersom denne "overmenneskelige" lovgiveren ikke lenger tas med i beregningen? Vil tanken om moralsk forpliktelse... fortsatt gi mening?... Idéen om moralsk forpliktelse [er] uforståelig når den løsrives fra idéen om Gud. Ordet finnes fortsatt, men meningen er borte."¹³

- Argumentet fra moralske ideal

Vi ser ut til å forstå og måle oss selv opp mot et moralsk *ideal*. Men det er vanskelig å tenke på dette idealet som en upersonlig, abstrakt realitet: "Det er ikke tvil om hva som menes når noen sies å være rettferdig; men det er forvirrende når det sies at *rettferdighet* eksisterer i seg selv, uavhengig av mennesker. Moralske verdier ser ut til å eksistere som en egenskap ved personer, ikke som abstraksjoner..."¹⁴ Derfor argumenterer A.E. Taylor at:

"Finnes det ingen aktiv vilje utenfor menneskene, som så ofte ignorerer det godes lov og så ofte trosser den, er det ikke lengre så åpenbart hva lovens gyldighet innebærer. Det å anerkjenne lovens gyldighet ser ut til å bære med seg en referanse til en intelligens som ikke slik som oss må lære loven å kjenne stykkevis, sakte og med store vansker; en intelligens som alltid har hatt kjent loven og en vilje som aldri ser bort fra den – slik vår vilje så ofte gjør – men ledes av loven i alt den gjør."¹⁵

- Argumentet fra skyldfølelse

Francis J. Beckwith skriver at en ikke-personlig plattform for en objektiv moral "er utilstrekkelig når det gjelder å forklare den skyld og skam som føles når en bryter den moralske lov. For det er personer, ikke regler eller prinsipper, som vekker i oss følelser som skyld og skam."¹⁶ Paul Copan spør: "Hvorfor skulle vi føle skyld overfor abstrakte moralske prinsipper?"¹⁷ Siden det ikke gir mening å føle skyld eller skam overfor et abstrakt upersonlig moralsk prinsipp, og siden det er naturlig å føle skyld og skam overfor en moralsk lov kan ikke den moralske lov være et abstrakt moralsk prinsipp. Med andre ord må en objektiv moralsk lov fundamenteres i en transcendent person som det er passende å føle moralsk skyld overfor (det er verdt å merke seg at muligheten for objektiv tilgivelse for moralsk skyld også avhenger av at den moralske lov har utgangspunkt i en person).

Disse fire argumentene utgjør samlet et sterkt argument for det første premisset av det moralske argument.

Premiss to: "Objektive moralske verdier eksisterer"

Ingen som aksepterer det første premisset av det moralske argumentet kan forsvare ateisme med mindre de avviser at objektive moralske verdier eksisterer, som John Cottingham observerer: "Til alles overraskelse er det en økende konsensus blant filosofer i dag om at en form for objektivitet ved sannhet og verdier er korrekt..."¹⁸ Ateisten Peter Cave argumenterer at "samme hvilke skeptiske argument som hevdes mot vår oppfatning om at det er galt å drepe uskyldige, er vi mer overbevist om at drap er galt enn at vi har et sterkt argument for det... Å torturere et uskyldig barn for moro skyld er moralsk galt. Punktum."¹⁹

Å mene at et hvilket som helst argument mot moralsk objektivisme er overbevisende vil innebære den selvmotsigende posisjon at a) det er ingen objektive moralske verdier, og at b) en objektivt sett *burde* akseptere subjektivisme! Som Margarita Rosa Levin kommenterer i en tilsvarende kontekst:

"Til og med fiender av objektivitet bygger på den... skeptikeren innehar en posisjon som umulig kan beholdes eller regnes som rasjonell [fordi] han ved å gjøre det ber deg om ikke å bruke hans standpunkt mot hans egen posisjon, uten å gi noen grunn til å unnta hans egne ord fra det han ellers krever. Hans posisjon er ufruktbar og selvmotsigende; den kan hevdes, men overbeviser ingen som forstår dens implikasjoner."²⁰

Ontologi *ikke* epistemologi

I sin fascinerende studie *Ethics, Evil and Fiction* (Oxford: Clarendon Press, 1999), bekrefter ateisten Colin McGinn:

”Når jeg sier ”dette er godt” eller ”det der er ondt,” mener jeg ikke at jeg opplever å bli tiltrukket eller frastøtt, eller at jeg har en følelse av å like eller mislike noe. Disse subjektive opplevelsene kan være til stede, men min dom henviser ikke til en personlig eller subjektiv sinnstilstand men til det faktum at det eksisterer en objektiv verdi som gjelder i situasjonen. Hva innebærer en slik objektivitet? For det første innebærer det helt klart en uavhengighet av subjektet som feller dommen. Hvis min bedømmelse ”dette er godt” er gyldig, da er den ikke bare gyldig for meg, men for alle. Hvis jeg sier ”dette er godt” og en annen person sier om den samme situasjonen at ”dette er ikke godt” så må en av oss ta feil... objektive moralske verdier er gyldige uavhengig av min vilje, og er likevel noe som fyller et formål og utfyller min natur...²¹

Siden McGinn aksepterer det moralske argumentets første premiss, foreslår han at det er mulig å ”fristille moralsk objektivitet fra ethvert religiøst livssyn – slik at vi ikke trenger å tro på Gud for å tenke på moral som både viktig og forpliktende.”²² Her avslører McGinn en vanlig misforståelse ved å sammenfatte argumentet om Gud som det ontologiske grunnlaget for objektive moralske verdier med den ubibelske epistemologiske påstanden at *tro* på Gud er en nødvendig forutsetning for å *kjenne* forskjellen mellom rett og galt (se for eksempel Romerbrevet 2,14-15). Som J.P. Moreland og William Lane Craig advarer:

”Spørsmålet er *ikke*: Må vi tro på Gud for å leve moralske liv? Det er ingen grunn til å anta at ikke ateister som teister kan leve det vi normalt karakteriserer som gode og anstendige liv. På samme måte er spørsmålet *ikke*: Kan vi formulere et etisk system uten referanser til Gud? Gitt at ikke-teisten vedgår at mennesker har objektiv verdi, er det ingen grunn til å tro at han ikke kan utarbeide et etisk system som teisten stort sett ville være enig i. Spørsmålet er *heller ikke*: Kan vi anerkjenne at det eksisterer objektive moralske verdier uten å referere til Gud? En teist vil vanligvis fastholde at en person ikke trenger å tro på Gud for å anerkjenne at vi for eksempel bør elske våre barn.²³

Det moralske argumentet hevder i stedet, slik Paul Copan forklarer det, at selv om ”*Tro* på Gud ikke er et krav for å være moralsk... er *eksistensen* av en personlig Gud avgjørende for en sammenhengende forståelse av objektiv moral.”²⁴

Russ Shafer-Landau om objektive verdier uten Gud

Ateisten Russ Shafer-Landau gjør en utmerket jobb med å forsvare moralsk objektivisme i sin bok *Whatever Happened to Good and Evil?* (Oxford University Press, 2004):

”noen moralske synspunkt er bedre enn andre, uavhengig av hvor oppriktig individene, kulturene og samfunnene som innehar dem er. Noen moralske synspunkt er sanne, andre feilaktige, og det er ikke mitt synspunkt på dem som avgjør dette. At mitt samfunn omfavner dem beviser ikke deres sannhet. Individuer og hele samfunn kan ta alvorlig feil når det kommer til moral. Den beste forklaringen på dette er at moralske standarder ikke er noe vi har funnet på selv.”²⁵

Shafer-Landau erkjenner at mange mennesker mener det er en sammenheng mellom objektive moralske verdier og Gud:

”Dette inkluderer teister, som ofte tror på Gud nettopp fordi de tror på etisk objektivitet, og fordi de ikke finner noen måte å forsvare dette på uten Gud. Men det inkluderer også alle de ateistene som omfavner moral [subjektivisme], bare fordi de tror at den eneste måten å unnsnippe den er gjennom Gud, som de avviser.”²⁶

I følge Shafer-Landau kan posisjonen mange ateister inntar uttrykkes gjennom følgende ”argument fra ateisme” for moralsk subjektivisme:

Premiss 1) Etikken er bare objektiv hvis Gud finnes

Premiss 2) Men Gud finnes ikke

Konklusjon) Derfor er ikke etikken objektiv.²⁷

Som et eksempel på dette anerkjente den nå avdøde J.L. Mackie at objektive moralske verdier ville være bevis for Gud:

”Dersom vi skulle anta moralsk objektivisme ville vi måtte se på den guddommelige inngripen som binder verdier og forpliktelser med deres naturlige årsaker som syntetisk; de ville da i prinsippet være noe som en gud logisk sett kunne skape, og siden de ellers ville være noe veldig merkelig vil en innrømmelse av objektive moralske verdier være en induktiv grunn for å innrømme at en gud kan ha skapt dem.”²⁸

Mackie dukket unna det moralske argumentet ved å omfavne ”argumentet fra ateisme” og dermed avvise at moral kan være objektiv: ”dersom vi i stedet antar en subjektivistisk forståelse av moral, unngår vi dette problemet”.²⁹ I motsetning til Mackie er ikke Shafer-Landau beredt til å avvise moralsk objektivitet. Derfor avviser han det andre premisset i det

*“Landau tilbyr ”bare en bekreftelse av ateisme”,
en bekreftelse som teister og agnostikere
naturligvis vil avvise...”*

moralske argumentet og sier at ”både teister og ateister kan (og bør) avvise” dette ”argumentet fra ateisme”.

På den ene side vil teister avvise dets andre premiss som ”bare et ateistisk trosytring”³⁰:

Det kan hende at Gud virkelig eksisterer. Men med mindre ateisten kan gi overbevisende argumenter mot dette, vil dere teister der ute ha full rett til å avvise argumentet fra ateisme. Og agnostikere er omtrent i samme båt [fordi] de verken vil akseptere eller avvise dets andre premiss... og derfor vil avstå fra å være enig med dets konklusjon.³¹

På den andre side mener Shafer-Landau at *ateister* kan og bør avvise ”argumentet fra ateisme”. Siden dette argumentet er logisk gyldig, og siden Shafer-Landau aksepterer dets ateistiske andre premiss, avviser han dets første premiss (som kan sammenlignes med å benekte det moralske arguments første premiss). For å rettferdiggjøre en slik avvisning prøver Shafer-Landau å motbevise det han feilaktig mener er den *eneste* tankerekken som knytter moralsk objektivitet til Guds eksistens:

”Min erfaring er at folk knytter objektivitet til Gud på bakgrunn av en svært spesifikk tankerekke. Den grunnleggende idéen er at alle lover (regler, prinsipper, standarder osv) forutsetter en lovgiver. Så hvis det finnes moralske lover må disse kreve en lovgiver. Men hvis disse moralske lovene er objektive kan ikke lovgiveren være en av oss. Det er en sannhet per definisjon. Objektivitet medfører en uavhengighet av menneskelige meninger. Vel, hvis objektive moralske regler ikke er utskrevet av noen av oss, hvem lagde dem da? Objektive regler kan ikke være menneskelig skapt. Derfor krever objektive regler en ikke-menneskelig skaper. Og inn kommer Gud.”³²

Shafer-Landau reduserer dermed premisset som sier at "Hvis Gud ikke eksisterer, kan ikke objektive moralske verdier eksistere" til et premiss om at "alle lover forutsetter en lovgiver". Selv om han kan motbevise det siste premisset følger det ikke at han har motbevist det første; men la oss se på hver forutsetning for seg.

Shafer-Landaus forvirrende avvísning av første premiss

Siden grunnlaget for det moralske argumentets første premiss i følge Shafer-Landau er standpunktet om at "alle lover forutsetter en lovgiver", konkluderer han at ateister:

"enten må avvise at det eksisterer objektive lover, eller avvise påstanden om at lover forutsetter lovgivere. Siden de lett vil kunne akseptere eksistensen av enkelte objektive lover (f eks innen fysikk eller kjemi) må de avvise at lover forutsetter lovgivere."³³

Shafer-Landau har selvsagt rett når han sier at "Hvis du er en ateist tror du faktisk at enhver objektiv lov er uten en guddommelig opphavsmann."³⁴ Men spørsmålet er ikke hva ateister *faktisk* tror, men i stedet hva de *kan* tro og hva de *bør* tro. Som en avvísning av premisset "alle lover forutsetter en lovgiver" er en observasjon om at ateister *tror* på de fysiske lovene uten å *tro* på en skaper lite tilfredsstillende (siden det er åpenbart at relevante teistiske argument rett og slett bare ignoreres³⁵). Grunnen til at ateister tror på objektive lover uten en lovgiver er at ateister ikke tror på en objektiv lovgiver: "Hvem gjorde at termodynamikkens andre lov er sann? Ingen. Hvis disse lovene er objektive var det selvsagt ikke oss som skapte dem. Og hvis Gud ikke eksisterer så har åpenbart ikke Gud skapt dem heller. Ingen gjorde det."³⁶ Her ser vi tydelig at Shafer-Landaus avvísning av det moralske argumentet er *basert på den uklare antagelsen at Gud ikke eksisterer*. Landau tilbyr "bare en bekreftelse av ateisme"³⁷, en bekreftelse som teister og agnostikere naturligvis vil avvise: "Det kan hende at Gud virkelig eksisterer. Men med mindre ateisten kan gi overbevisende argumenter mot dette, vil dere teister der ute ha full rett til å avvise [denne avvísningen]."³⁸ Shafer-Landau svarer slik på det moralske argumentet:

"Hvis objektive etiske regler forutsetter Gud, er dette fordi (i) regler forutsetter opphavsmenn; (ii) derfor må *objektive* regler forutsette ikke-menneskelige opphavsmenn (iii) derfor må objektive moralske regler forutsette en ikke-menneskelig opphavsmann; og (iv) det må være Gud. Hvert av disse trinnene følger

naturlig av det foregående. Ateister avviser konklusjonen (iv). Derfor må de også avvise påstanden som fikk dem der: (i).³⁹

Teister og agnostikere vil neppe være særlig imponert av dette som simpelthen er en "proklamasjon av ateisme".⁴⁰

Tvetydighet⁴¹ er ulogisk

Shafer-Landau er sporty nok til å innrømme teistene et trekk til. De kan få rett i at:

"normative lover – slike som forteller oss hva vi *burde* gjøre, og hvordan vi *burde* oppføre oss – forutsetter en opphavsmann... Selv om vi kan forestille oss at det eksisterer vitenskaplige lover uten lovgivere, må vi fortsatt ha en grunn for å tro at moralske regler, som åpenbart er normative, også er uten opphavsmann."⁴²

Shafer-Landau stiller spørsmål ved enhver utvikling av det moralske argumentet som baserer seg på en skjelning mellom normative og ikke-normative regler, siden "Den sterkeste grunnen for å tro at moralske lover krever en opphavsmann er at alle lover forutsetter en opphavsmann. Men den grunnen er, som vi har sett, feilaktig. Hvilke andre grunner kan det finnes?"⁴³ Det er åpenbart at hans grunn for å avvise premisset om at alle lover forutsetter en opphavsmann roper etter innvendinger, så han får en dårlig start her. Han gir imidlertid et uavhengig motangrep når han lar den moralske lovs *normative* natur ha betydning.

"Ikke alle normative lover krever lovgivere. For eksempel er logikkens lover og rasjonalitet normativ. De forteller oss hva vi burde gjøre. Men ingen oppfatter dem. Hvis du har gode bevis for en påstand og dette innebærer en andre påstand, så *bør* du tro på det andre beviset. Dersom du står overfor to motstridende påstander og du vet at en av dem er falsk, *må* du akseptere den andre. Hvis du har ett mål i livet *bør* du gjøre det som er nødvendig for å oppnå dette målet."⁴⁴

I motsetning til eksempelet om naturlovene kan teister være enige med Shafer-Landau i at ingen, ikke engang Gud, fant opp de logiske lovene. Men når Shafer-Landau skriver at "Dersom du står overfor to motstridende påstander og du vet at den ene av dem er falsk, *må* du akseptere den andre."⁴⁵ spiller han på en tvetydighet mellom en moralsk og en pragmatisk forståelse av ordet "bør". Logikk i seg selv har ingenting å si om *hvordan* noe objektivt sett *bør* være, *moralsk* sett. Logikk kan si oss at *dersom* vi vil akseptere en hvilken som helst konklusjon som kan gyldig

“Logikk kan ikke fortelle oss at vi har en kategorisk moralsk forpliktelse til å ”være fornuftige” eller til å verdsette sannhet høyere enn falskhet.”

utledes fra visse premisser, *da* vil slik og slik være konklusjonen som vi bør akseptere. Men dette er et pragmatisk (dersom-så) ”bør”. Logikk kan ikke fortelle oss at vi har en *kategorisk moralsk forpliktelse* til å ”være fornuftige” eller til å verdsette sannhet høyere enn falskhet. Hvorfor *ikke* være enig med Nietzsche om at ”At en dom er falsk trenger ikke for oss å innebære at vi vil bestride dommen. Spørsmålet er i hvilken grad den virker livsfremmende, livsbevarende, artsbevarende, eller kanskje til og med artsøkende...”⁴⁶? Det faktum at vi kan skille moral fra logikk viser oss at logikk ikke er normativ *i en moralsk betydning av begrepet*. Som ateisten Kai Nielsen skriver: ”Ren praktisk fornuft, til og med god kjennskap til fakta, leder deg ikke til moral.”⁴⁷

Shafer-Landaus reduksjonsstrategi

Shafer-Landaus respons til det moralske argumentet er å *redukere* premisset om at ”Dersom Gud ikke eksisterer finnes det ingen objektive moralske verdier” til påstanden om at ”alle lover forutsetter en lovgiver”, men hans avvisning av denne påstanden forutsetter det den skal bevise. Han forsøker så å avvise det modifiserte premisset om at ”alle *normative* lover forutsetter en lovgiver” ved å begå en feilslutning som bygger på tvetydighet i termen ”lov”. Men hva med hans overordnede strategi om å redusere premisset om at ”Hvis Gud ikke eksisterer finnes det ingen objektive moralske verdier” til et premiss som sier at ”alle lover/normative lover forutsetter en lovgiver”?

For det første ser vi at selv om Shafer-Landaus reduksjon av det første premisset helt klart er på samme bane som argumentet fra moralske forordninger, er det uten tvil "på benken". Vi må være opptatt av å skjelne mellom å plassere en moralsk forordner *som en forklaring på det faktum at objektive moralske normer erfares som forordninger*, og å plassere en forordner *som en forklaring på moralske verdiers objektivitet*. Mens det moralske argumentet plasserer Gud som den ontologiske "grunnen" til at det eksisterer objektive moralske verdier per se, benytter det ikke konseptet om forordning for å gjøre dette. Problemet ved å bruke konseptet om forordning *på en slik måte*, som Shafer-Landau korrekt peker på, er at det gir et feilaktig inntrykk av at den moralske lov er *betinget* og *vilkårlig*, som om den (i likhet med gravitasjon) bare eksisterer fordi Gud *tilfeldigvis* skapte den (terminologien om en moralsk "lovgiver" er spesielt utsatt for en slik misvisende tolkning). I stedet viser konseptet om moralsk forordning til vår erfaring av moralske verdier som fakta *som forordner vår oppførsel*. For å sette opp argumentet fra moralsk forordning på en annen måte (ved å erstatte termene i Shafer-Landaus egen versjon av det moralske argumentet):

- (i) en forordning forutsetter en forordner; (ii) derfor forutsetter objektive forordninger en ikke-menneskelig forordner; (iii) derfor forutsetter objektive moralske forordninger en ikke-menneskelig moralsk forordner; og (iv) det må være Gud.

Siden Shafer-Landau vedgår at "Hvert av disse stegene følger naturlig fra det foregående"⁴⁸ burde han vedgå at hvert av disse stegene følger naturlig fra det foregående nå som vi bare har byttet ut termene.

For det andre ignorerer Shafer-Landaus reduksjonsstrategi de andre argumentene for premiss én i det moralske argument (argumentene fra *forpliktelse*, *moralske idealer* og *skyld*). Dermed ender Shafer-Landau opp med å kritisere en stråmann.

Det følger intet euthyphro-dilemma

I Platons Euthyphro-dialog spør Sokrates: "Er det som er hellig hellig fordi gudene godkjenner det, eller godkjenner de det fordi det er hellig?"⁴⁹ Dette spørsmålet brukes ofte for å vise at "Gud" er en overflødig forklaring på moralske verdiers objektivitet. På den ene side, hvis vi begrunner moral i Guds bud, blir moral vilkårlig (hvis noe er godt simpelthen fordi Gud befaler det, kunne han like godt befalt det motsatte).

På den andre side, hvis vi ikke begrunner moral i Guds bud, må moral være *uavhengig av Guds bud*, og dermed (slik det ofte men feilaktig hevdes) *uavhengig av Gud*. Som Bertrand Russell argumenterte:

Dersom du er helt sikker på at det er en forskjell mellom rett og galt, er du i følgende situasjon: eksisterer denne forskjellen på grunn av Guds ordre eller ikke? Hvis det er på grunn av Guds ordre er det ingen forskjell mellom rett og galt for Gud, og det er ikke lengre en meningsfull påstand å si at Gud er god. Dersom du skal si at Gud er god, slik teologer gjør, må du si at rett og galt har en mening som er uavhengig av Guds ordre, fordi Guds ordrer er gode og ikke onde uavhengig av det enkle faktum at han skapte dem. Hvis du skal hevde dette må du videre si at det ikke utelukkende er gjennom Gud at rett og galt oppstod, men at de i sin essens logisk må ha kommet før Gud.⁵⁰

Shafer-Landau bruker *Euthyphro*-dilemmaet for å hevde at: "etiske objektivister – også teistene blant dem – bør insistere på at det finnes en sfære av moralske sannheter som ikke er skapt av Gud."⁵¹ Jeg er enig. Å si at Gud "skaper" moralske sannheter ved å simpelthen utstede *betingede* forordninger innebærer den selvmotsigende påstanden om at *objektive* moralske sannheter er *betingede* og *vilkårlige*. Men Shafer-Landau hopper fra behovet for å avvise det "vilkårlige" hornet i *Euthyphro*-dilemmaet til å konkludere at "selv om du tror på Gud bør du ha seriøse reservasjoner mot å knytte moralsk objektivitet opp mot Guds eksistens."⁵² Her har vi en enkel *non sequiter*⁵³ som bunner i tveetydighet mellom a) konklusjonen om at moralske verdiers objektivitet ikke er begrunnet i Guds bud og b) konklusjonen om at moralske verdiers objektivitet ikke er begrunnet i Guds grunnleggende *natur*.

Som vi allerede har bemerket må vi skille mellom å plassere en transcendent moralsk forordner *som en forklaring på objektive moralske verdiers forordnende natur*, og å plassere en transcendent moralsk forordner *som en forklaring på moralske verdiers objektive eksistens*. Selv om det moralske argumentet plasserer *en personlig Gud* for å forklare at det eksisterer objektive moralske verdier *per se*, involverer den ikke konseptet om Gud *qua* moralsk forordner til *dette* formålet. Heller: "Guds bud er gode, ikke fordi Gud beordrer dem, men fordi Gud er god. Altså blir ikke Gud underlagt noen moralsk ordre utenfor seg selv, og Guds moralske bud er ikke vilkårlige. Guds bud er utstedt av et perfekt vesen som er kilden til all godhet."⁵⁴ Som William Lane Craig skriver:

Platon selv så løsningen til denne innvendingen: du skiller hornene i dilemmaet ved å formulere et tredje alternativ, nemlig at Gud er Det gode. Det gode er Guds egen moralske natur. Det betyr at Gud *er* nødvendigvis hellig, kjærlig, god, rettferdig og så videre, og at disse egenskapene ved Gud utgjør Det gode. Guds moralske karakter kommer til uttrykk for oss i form av visse bud, som for oss blir moralske plikter. Dermed er Guds bud ikke vilkårlige, men flyter nødvendigvis ut av hans egen natur.⁵⁵

Euthyphro-dilemmaet ødelegger enhver teori og guddommelige bud som sier at "handling er rette fordi (og bare fordi) Gud beordrer dem."⁵⁶ Shafer-Landau har rett når han hevder at "den beste løsningen for teister er å avvise teorier om guddommelige bud"⁵⁷; men han tar feil når han konkluderer med at det moralske argumentet dermed er ugyldig, fordi det moralske argumentet ikke avhenger av en slik teori. Som Keith E. Yandell skriver: "Euthyphro-argumentet løfter frem noen viktige tema, men det løser ingenting. Det finnes andre alternativ enn de som drøftes i Euthyphro-argumentet. Argumentet ville bare være vellykket hvis disse ikke fantes."⁵⁸

Konklusjon

Mens mange ateister medgir at det er en forbindelse mellom objektive moralske verdier og Guds eksistens og derfor aksepterer moralsk subjektivisme, er det et økende antall samtidige ateister som omfavner moralsk objektivitet. Ateister som omfavner moralsk objektivitet må ta opp spørsmålet om det første premisset av det moralske argumentet med sine ateist-feller, til tross for at det finnes en overbevisende samlet argumentasjon for det. Ateisten Shafer-Landau forsvarer moralsk objektivisme på en overbevisende måte, og han forstår (til forskjell fra visse andre ateister) at det første premisset av det moralske argumentet er av en ontologisk snarere enn en epistemologisk karakter. I et forsøk på å unngå konklusjonen på det moralske argumentet angriper han imidlertid en stråmann ved å forutsette det han vil bevise, spille på tvetydighet, og å trekke en *non sequiter* fra et falskt dilemma.

Fotnoter

1. Ontologi er læren om hvordan ting faktisk er.
2. William Lane Craig, *God? A Debate Between A Christian And An Atheist* (ed. James P. Sterba; Oxford, 2004), s. 19. Se også: William Lane Craig, *Reasonable Faith: Christian Truth and Apologetics*, tredje utgave (Crossway, 2009) og *On Guard: Defending Your Faith with Reason and Precision* (David C. Cook, 2010).
3. *ibid.*, p. 17.
4. Julian Baggini, *Atheism: A Very Short Introduction* (Oxford University Press, 2003), ss. 41-51.
5. Richard Dawkins, 'God's Utility Function', *Scientific American*, November 1995, s. 85, forfatterens kursivering.
6. Richard Dawkins, *The God Delusion* (Bantam Press, 2006), s. 232.
7. Paul Kurtz, *Forbidden Fruit* (Prometheus, 1988), s. 65.
8. Jean-Paul Sartre, *Existentialism Is a Humanism* (Yale University Press, 2007), s. 28, www.marxists.org/reference/archive/sartre/works/exist/sartre.htm
9. Francis J. Beckwith & Gregory Koukl, *Moral Relativism: Feet Firmly Planted in Mid-Air* (Baker, 1998), s. 166.
10. G.E.M. Anscombe, 'Modern Moral Philosophy', *Virtue Ethics* (red., Roger Crisp & Michael Slote; Oxford, 1997), s. 31 & 39.
11. Francis J. Beckwith, 'Moral Law, the Mormon Universe, and the Nature of the Right We Ought to Choose', *The New Mormon Challenge* (red. Francis J. Beckwith *et al*; Jonathan Ball Publishers, 2002), s. 230.
12. H.P. Owen, 'Why Morality Implies The Existence Of God', *Philosophy of Religion: a guide and anthology* (red. Brian Davies; Oxford, 2000), s. 648.
13. Richard Taylor, *Ethics, Faith, and Reason* (Prentice-Hall, 1985), s. 83-84.
14. J.P. Moreland & William Lane Craig, *Philosophical Foundations For A Christian Worldview* (Illinois: IVP, 2003), s. 492.
15. A.E. Taylor, *Does God Exist?* (Fontana, 1961), s. 107.
16. Beckwith, *op cit*, s. 230.
17. Paul Copan, *True For You, But Not For Me* (Minneapolis, Minnesota: Bethany House, 1998), s. 62.
18. John Cottingham, 'Philosophers are finding fresh meanings in Truth, Goodness and Beauty', *The Times* (17.juni 2006).
19. Peter Cave, *Humanism* (OneWorld, 2009), s. 146.
20. Margarita Rosa Levin, 'A Defence of Objectivity' *Classics of Philosophy Volume III – The Twentieth Century* (red. Louis J. Pojman; Oxford, 2001), s. 550 & 558.
21. Colin McGinn, *Ethics, Evil and Fiction* (Clarendon Press, 1999).
22. *ibid.*, s. vii.
23. Moreland & Craig, *op cit*, s. 492.
24. Copan, *op cit*, s. 45.
25. Russ Shafer-Landau, *Whatever Happened to Good and Evil?* (Oxford, 2004), s. viii.
26. *ibid.*, s. 75.
27. cf. Shafer-Landau, *ibid.*, s. 75.
28. J.L. Mackie, *The Miracle of Theism* (Oxford University Press, 1982), s. 118.
29. *ibid.*
30. *ibid.*
31. *ibid.*
32. *ibid.*, ss. 75-76.
33. *ibid.*, s. 76.
34. *ibid.*, s. 77.
35. cf. John Foster, *The Divine Lawmaker: Lectures on Induction, Laws of Nature, and the Existence of God* (Oxford, 2004); Alexander R. Pruss, 'The Leibnizian Cosmological Argument'; William Lane Craig, 'The *Kalam* Cosmological Argument' & Robin Collins, 'The Teleological Argument: an exploration of the fine-tuning of the universe' in *The Blackwell Companion To Natural Theology* (red. William Lane Craig & J.P. Moreland; Wiley-Blackwell, 2009); William Lane Craig, *Reasonable Faith: Christian Truth*

and *Apologetics*, third edition (Crossway, 2009); Bruce L. Gordon, 'Baloons On A String: A Critique of Multiverse Cosmology', *The Nature of Nature: Examining the Role of Naturalism in Science* (red. Bruce L. Gordon & William A. Dembski; ISI, 2011).

36. Shafer-Landau, *op cit*.

37. Shafer-Landau, *op cit*.

38. *ibid*.

39. *ibid*, s. 77.

40. *ibid*, s. 76.

41. Her bruker forfatteren begrepet "Equivocation is Illogical". Equivocation betyr at et ord kan forstås på ulike måter avhengig av kontekst, semantikk osv. (red)

42. *ibid*, s. 77.

43. *ibid*.

44. *ibid*.

45. *ibid*.

46. Friedrich Nietzsche, *Beyond Good and Evil* (aphorism 4),

<http://en.wikipedia.org/wiki/Truth#Nietzsche>

47. Kai Nielsen, 'Why Should I Be Moral?', *American Philosophical Quarterly* 21, 1984, s. 90.

48. Shafer-Landau, *op cit*, s. 77.

49. Plato, *Euthyphro*, 10a, *Plato, The Collected Dialogues of Plato*, (overs) Lane Cooper (red.'s Edith Hamilton and Huntingdon Cairns; Princeton University Press, 1961), s. 178.

50. Michael Peterson *et al*, *Reason and Religious Belief: An Introduction to the Philosophy of Religion* (Oxford, 1992), s. 85.

51. Shafer-Landau, *op cit*, s. 79.

52. *ibid*, s. 78.

53. Non sequiter – når noe ikke følger logisk av det foregående.

54. Beckwith, *op cit*, s. 232.

55. William Lane Craig, *God, Are You There?* (RZIM, 1999), ss. 38-39.

56. Shafer-Landau, *op cit*, s. 80.

57. *ibid*, s. 83.

58. Keith E. Yandell, 'Theology, Philosophy, And Evil' *For Faith And Clarity* (ed. James K. Beilby; Baker, 2006), s. 240.

Anbefalte ressurser

Anbefalte bøker om det moralske argument på www.amazon.co.uk/Books-on-the-Moral-Argument-for-God/lm/R1YZ0ZOUONDK3T

Video

William Lane Craig v. Sam Harris, 'Is the Foundation for Morality Natural or Supernatural?', www.rfmedia.org/av/video/craig-vs-harris-foundation-of-morality/

Audio

Peter Kreeft, 'A Refutation of Moral Relativism', www.peterkreeft.com/audio/05_relativism.htm

Peter S. Williams, 'The Meta-Ethical Argument for Theism', www.damaris.org/cm/podcasts/375

Peter S. Williams, 'Meta-Ethics and God', www.damaris.org/cm/podcasts/528

Nettressurser

Robert M. Adams, 'Moral Arguments for God', www.lastseminary.com/moral-argument/Moral%20Arguments%20for%20Theistic%20Belief.pdf

Francis J. Beckwith, 'Why I Am Not A Moral Relativist', www.familychristian.com/chapters/19307.pdf

J. Budziszewski, 'Can We Be Good Without God?', www.boundless.org/2005/articles/a0000054.cfm

Paul Copan, 'God, Naturalism and the Foundations of Morality', www.paulcopan.com/articles/

pdf/God-naturalism-morality.pdf

Paul Copan, 'Morality and Meaning Without God: Another Failed Attempt', www.paulcopan.com/articles/pdf/morality-meaning.pdf

Paul Copan, 'Can Michael Martin be a Moral Realist?: Sic Et Non', www.paulcopan.com/articles/pdf/Michael-Martin-a-moral-realist.pdf

F.C. Copleston v. Bertrand Russell, 'A Debate on the Existence of God', www.philvaz.com/apologetics/p20.htm

William Lane Craig, 'The Indispensability of Theological Meta-Ethical Foundations for Morality', www.reasonablefaith.org/site/News2?page=NewsArticle&id=5175

William Lane Craig v. Richard Taylor, 'Is the Foundation for Morality Natural or Supernatural?', www.reasonablefaith.org/site/News2?page=NewsArticle&id=5305

C.S. Lewis, 'Right and Wrong as a Clue to the Heart of the Universe', <http://afterall.net/papers/491366>

C.S. Lewis, *The Abolition of Man* www.columbia.edu/cu/augustine/arch/lewis/abolition1.htm#1

Mark D. Lindville, 'The Moral Argument', <http://commonsenseatheism.com/wp-content/uploads/2009/11/Linville-The-Moral-Argument.pdf>

Steven Lovell, 'God as the Grounding of Moral Objectivity: Defending Against Euthyphro', <http://myweb.tiscali.co.uk/annotations/euthyphro.html>

J.P. Moreland, 'The Ethical Inadequacy of Naturalism', <http://afterall.net/papers/24>

Michael C. Rea, 'Naturalism and Moral Realism', www.lastseminary.com/moral-argument/Naturalism%20and%20Moral%20Realism.pdf

Peter S. Williams, 'The Abolition of Man: Reflections on Reductionism with Special Reference to Eugenics' @ www.lewissociety.org/abolition.php

Peter S. Williams v. Carl Stetcher, 'Morality and the Biblical God', www.bethinking.org/who-are-you-god/advanced/god-questions-1-morality-and-the-biblical-god.htm

Peter S. Williams (MA, MPhil)

Høgskolelektor i Kommunikasjon og Livssyn
Mediehøgskolen Gimlekollen

Hell's Bells for Bell's Hell¹

Som ung, nyfrälst kristen var jag med i en församling där pastorn regelbundet predikade om helvetet. Man fick hela tiden höra att "den som vinner själar är vis"² och att om jag inte vittnade för mina grannar, då var risken stor att Gud av mig skulle utkräva vedergällning för deras blod (Hesekiel 33:8). Utrustad med vattenkammad mittbena, slips och bibel ägnade jag lördagsförmiddagar och torsdagskvällar under flera års tid åt att knacka dörrar. "Hej! Jag heter Ray Baker och kommer från Allaandraharfel-kyrkan." Innan den förvirrade husägaren lyckades stänga dörren skulle jag hinna räcka fram en traktat och rabbla upp: "Visste du att Gud älskar dig och har en underbar plan för ditt liv, att Jesus dog på korset för dina synder, och att om du tar emot Jesus tar du emot evigt liv?" Jag minns inte att någon någonsin blev frälst som resultat av mina insatser, men jag kunde åtminstone trösta mig med övertygelsen att jag hade "förkunnat evangelium" för dem, och att Gud minsann inte skulle utkräva vedergällning av mig för deras blod.

Nu, många år senare, är jag förmodligen för försiktig med att vittna om min tro för andra.

Och jag vet inte om det är bra.

Jag blev påmind om detta kapitel i mitt liv när jag läste Rob Bells nya bok *Love Wins: A Book About Heaven, Hell, and the Fate of Every Person Who Ever Lived* (HarperOne, 2011). I sällskap med många andra ledare inom "the emerging church" eller "the emergent church", känner Bell ett behov av att göra upp med sin bakgrund som evangelikal eller fundamentalistisk kristen.

I likhet med Sokrates, är Bell en fångslande retoriker som med sina hundratals frågor vill hjälpa läsaren att upptäcka en bortglömd sanning som ligger under ett tjockt lager kyrklig tradition. Kanske inte lika positivt, formulerar Bell (precis som Sokrates) sina frågor på ett ledande sätt så att lärjungen inte kan låta bli att hålla med läromästarens slutsatser.

I denna artikel vill jag granska teologin som Bell presenterar i *Love Wins*. Även om betoningen ligger på eskatologin, kommer vi att se hur hans slutsatser om "varje människas öde som någonsin levt" påverkar (och påverkas) av hans övriga teologi.

Narrativ teologi som metod

Tillsammans med många andra postmoderna teologer, poängterar Bell att Bibeln inte har kommit till oss som en samlingsvolym systematisk teologi. Det är en bok fylld med berättelser, som alla bidrar till den stora berättelsen om Guds oändliga kärlek för mänskligheten och Guds plan att återupprätta en trasig skapelse.

Genom narrativ teologi försöker man sammanfatta Bibelns egen berättelse. Man förnekar inte teologin, men nedvärderar dess roll i en troende människas liv. Det viktiga är inte vilka lärosatser man tror på, utan hur man blir förvandlad av Bibelns story. Men vilken story berättar Bibeln?

Bell menar att Jesus egentliga story har kapats av dem som berättar en annan story, en där Gud plågar en stor del av sin skapelse i en evig tortyrkammare för att man har trott fel eller gjort fel. "Jesus's story has been hijacked by a number of other stories, stories Jesus isn't interested in telling, because they have nothing to do with what he came to do" (vii-viii). Bell hävdar att denna dåliga berättelse är en av huvudorsakerna till att många människor inte vill ha med kristen tro att göra. "That's why the Christians who talk the most about going to heaven while everybody else goes to hell don't throw very good parties" (s 179). Oavsett om Bell verkligen menar att detta ska vara huvudkriteriet för teologisk sanning menar han att Bibelns budskap och evangeliet i grund och botten är en berättelse som inte bör översättas till systematisk teologi. Trots att hans syfte inte är att därmed reducera Bibelns karaktär faller han ändå i samma grop då han reducerar allt till berättelse. I själva verket vill vi behålla både den narrativa karaktären i skriften och möjligheten att tala om tron i satser som systematiserar Bibelns narrativa och didaktiska råmaterial.

På något oförklarad sätt utser han sig själv som domare över vilken återgivning av Bibelns berättelse som är bäst – alltså vilken som blir mest lockande för icke-troende människor. Varje försök att sammanfatta Bibelns budskap innebär naturligtvis att man betonar vissa delar och hoppar över andra delar. Men frågan är om Bells reduktionism egentligen är mycket bättre än mina gamla traktater med tre punkter som Gud vill att du ska veta. I båda fallen är målet att allt fler människor ska upp-
täcka glädjen och friheten som en levande relation med Gud innebär.

Bells teologi

I detta avsnitt vill jag lyfta fram Bells ställningstagande i några viktiga teologiska frågor för att se hur de påverkar och påverkas av hans tolkningar av himmel och helvete.

Gudsbild

Bell betonar att Gud är kärlek. Det är Guds dominerande egenskap. "Jesus's story is first and foremost about the love of God for every single one of us. It is a stunning, beautiful, expansive love, and it is for everybody, everywhere" (vii).

Bell vill gärna undvika en gudsbild där Gud är barmhärtig mot de levande, men grym så snart en människa dör utan att ha bekänt tro på Jesus.

God would have no choice but to punish them forever in conscious torment in hell. God would, in essence, become a fundamentally different being to them in that moment of death, a different being to them forever. A loving heavenly father who will go to extraordinary lengths to have a relationship with them would, in the blink of an eye, become a cruel, mean, vicious tormenter who would insure that they would have no escape from an endless future of agony. (ss. 173-4)

Men vad är det för slags Gud då? Bell tror inte på kalvinismens Gud som styr allting in i minsta detalj.³ Men samtidigt förkastar han deismens laissez-faire Gud som inte befattar sig med mänskliga angelägenheter. Han frågar med en något hånfull ton "What if the missionary gets a flat tire?" (s 9). Innebär det att det är åt helvete för stackarn han skulle vittna för? Bell vill måla en bild där Gud enligt det traditionella perspektivet lyser med sin frånvaro – människors frälsning handlar helt och hållet om de kristnas villighet att uppfylla Jesus missionsbefallning. Och betoningen i frälsningen ligger helt på människans beslut att tro och bli frälst. Det är förstås en halmgubbe. Jag känner inte till någon som tror på en sådan extrem gudsbild.

Bell vill ha en stor Gud – så stor att Gud inte rubbas av människors uppror och olydnad. Bell antyder att en gud som inte frälser alla inte är stor nog. Men i verkligheten är Bells Gud ganska begränsad. Här är Bell något inkonsekvent. Han förutsätter en libertariansk inkompatibilistisk definition på mänsklig frihet⁴ samtidigt som han menar att Guds kärlek är så tilltalande att den blir oemotståndlig. Gud blir så bakbunden av

människors fria vilja att man får skäl att ifrågasätta hur Bell kan vara så övertygad att Guds kärlek till sist smälter till och med det hårdaste hjärta. På den praktiska nivån, utan en kompatibilistisk förståelse av mänsklig frihet blir det meningslöst att be till Gud om något som över huvud taget har med mänskliga beslut att göra. Det blir alltså meningslöst att be Gud att frälsa min vän, eller att jag ska få ett jobb jag söker eller att kriget ska få ett slut.

Bells Gud är kärleksfull, men uttrycker en kärlek som är skild från rättvisa och helighet. Å ena sidan vill Bell att Gud ska ge upprättelse åt dem som blivit utsatt för övergrepp, våldtäkt, mord och annan ondska. Samtidigt får Gud inte straffa onda människor. Deras "straff" är självförvållat och tjänar ett rehabiliteringssyfte.

Om Bells gudsbild är korrekt, är den klassiska kristna Guden en fruktansvärd och "giftig" avgud. Om Gud enligt klassisk kristen tro är mer mångfacetterad och karakteriseras inte bara av kärlek, utan också av helighet, passion, rättvisa, allmakt och mycket mer, är Bells reducerade gud en kränkande nidbild av den Gud som verkligen finns.

Synden

Bell ger ett antal exempel på människor som far illa i världen idag, bland andra: barn som blir lemlästade för att de tillhör fel folkgrupp och en ung kvinna som blivit utnyttjad av alla män hon känt och som fortsätter skära sig på grund av den dåliga självbilden. Andra saker som bör väcka Guds vrede figurerar på hans syndakatalog: krig, våldtäkter, orättvisa, stolthet, splittring, exploatering, miljöförstörelse, sexuella övergrepp, politiskt förtryck, människor som blir utnyttjade av vinstgiriga företag, mm (ss 36–38). Det är verkliga problem i vår värld – sådana som människor oavsett religiös övertygelse bör bekämpa. Men andra synder saknas på Bells listor: allt som har med människans relation med Gud att göra. Om Gud har en rätt – eller t.o.m. en skyldighet – att göra någonting åt våldtäkter, diskriminering och miljöförstörelse, har inte Gud då en minst lika stor plikt att vredgas över människor som sätter upp sig själva som den viktigaste avguden i sitt liv?

Det som saknas i Bells teologi är ett mer fulländat perspektiv på synden. Synden är inte bara det vi gör mot andra människor eller mot naturen. Synden genomsyrar alla våra relationer – i synnerhet vår viktigaste relation – relationen med Gud själv. All synd är i längden ett skymf mot Gud för att man bryter mot Guds skapelseordning.

Frälsningen

Bell gör sig lustig över de typiskt frikyrkliga sätten att formulera vad som händer i frälsningen. Man ber syndarens bön. Man blir pånyttfödd. Man tar emot Jesus. Man blir frälst. Man ber Jesus komma in i sitt hjärta. Enligt Bell är allt detta – även det mindre metaforiska “accepting, confessing, believing” – något man gör – alltså, en form av gärningsbaserad frälsning. Han menar att Gud är frånvarande från denna bild av frälsning, men glömmer att det är Gud som ger nåden man behöver för att ha motiveringen att ta emot, bekänna och tro.

Han reagerar mot dem som menar att frälsningen inte handlar om goda gärningar, utan om ånger och tro. “So is it true that the kind of person you are doesn’t ultimately matter, as long as you’ve said or prayed or believed the right things?” (s. 6). Här skapar Bell ännu en halmgubbe, en karikatyr av en meningsmotståndare som inte finns i verkligheten.

Bell menar att frälsningen inte handlar om vad man gör, vad man tror, eller vad man är – det enda man behöver göra är inse att man redan är frälst. Gud har redan älskat, förlåtit och slutit fred med alla människor (ss. 172–73).

Men det är klart att inte alla människor kan identifiera sig med Guds story här i livet. Bell förkastar idén att de som allierat sig med Jesus-storyn automatiskt och plötsligt blir förvandlade när de dör, från de bristfälliga, syndiga människor de varit i livet, till fullkomliga helgon. Inte heller säger Gud, “Sorry, för sent” till dem som inte levt sig in i Jesus-storyn här i livet. Utan att uttryckligen ge stöd åt idén om skärselden, citerar han texten i 1 Korinthierbrevet 3 som romersk-katolska och öst-ortodoxa teologer ger som stöd för läran om skärselden (s 49). Han verkar vara öppen för idén att förvandlingen fortsätter även efter döden (och för en del människor kanske börjar först efter döden), och att det kan ta väldigt lång tid.

Bell förkastar fundamentalisternas “billiga nåd” (utan att använda Bonhoeffers geniala begrepp), där man är bästis med Gud så länge man har upprepat frälsningsbönen efter en evangelist någonstans. Men han ersätter den med en annan form av billig nåd där alla är frälsta oberoende av ånger, tro, bekännelse, gärningar, dop och livsstil. “Forgiveness is unilateral. God isn’t waiting for us to get it together, to clean up, shape up, get up – God has already done it” (s 189). Jesus kors lyser med sin frånvaro och försoningen genom Kristi blod är en förlegad föreställning

som man fattade mycket bättre på en tid då man fortfarande offrade djur åt sina gudar. Det är svårt att förstå med vilka kriterier Bell avfärdar Bibelns berättelse om Jesus ställföreträdande blodsförsoning men tar Paulus förmenta universalism bokstavligt.

Eskatologi

Hur helvetet än ser ut, tror Bell inte att det är oändligt lidande i medvetet tillstånd. Men Jesus varnade i Matteusevangeliet 25:46 om evigt straff. Paulus likaså i 2 Thessalonikerbrevet 1:9 där de gudlösas straff "blir evigt fördärv". Bell måste alltså omdefiniera 'evig'. Det grekiska ordet *aionios* har både en kvantitativ och en kvalitativ dimension. Dess kvantitativa dimension är det man brukar tänka på i samband med ordet evig – en oändlig tid. Denna dimension förnekar Bell. "This is crucial to our understanding of the word *aion*, because it doesn't mean 'forever' as we think of forever" (s 31). Evig har bara en kvalitativ dimension. "Eternal life is less about a kind of time that starts when we die, and more about a quality and vitality of life lived now in connection to God" (s 59). Denna kvalitativa definition räddar honom från perspektivet att himlen är däruppe och helvetet därnere – och att de är eskatologiska verkligheter man möter efter döden. Det är klart att *aionios* har en kvalitativ dimension – det är bland annat det bästa sättet att förstå verser som Judasbrevet 7 och Romarbrevet 16:25-26. Men det är ett misstag att förneka att *aionios* inte också har en kvantitativ dimension.

Den uppmärksamme läsaren noterar att Bell skriver om ordet *aion*, medan jag har skrivit om *aionios*. *Aion* betyder ju tidsålder, men *aionios* betyder evig. Dessa är besläktade ord, men har ändå inte samma betydelse. Det är ungefär som att säga att alla mammor är mammiga därför att ordet mammig är härlett från ordet mamma. Inte nog med det, Bell återger den grekiska texten bakom Matteusevangeliet 25:46 felaktigt. Han skriver:

The goats are sent, in the Greek language, to an *aion* of kolazo. *Aion*, we know, has several meanings. One is 'age' or 'period of time'; another refers to intensity of experience. ... An *aion* of kolazo. Depending on how you translate *aion* and kolazo, then, the phrase can mean 'a period of pruning' or 'a time of trimming', or an intense experience of correction. (s. 91)

I den grekiska texten bakom Matteus 25:46 står det ingenstans "*an aion of kolazo*". Det står däremot att "getterna" (som här representerar de gud-

lösa) skickas ut "*eis kolasin aionios*" – "till evigt straff." Bell är direkt bedräglig både när han ändrar på Bibelns grundtext, när han byter ut *aion* (substantiv) för *aionios* (adjektiv) och *kolazo* (verb) för *kolasis* (substantiv), och när han försöker ta bort straffdimensionen från kolasis.

Vad är helvetet egentligen, enligt Bell? Det är åtminstone lidandet som oskyldiga människor erfar här och nu som resultat av en annan människas synd. Man kan också säga att helvetet är ett lidande som onda människor eventuellt kan uppleva efter döden, men det är självförvållat – det är inget som Gud dömer en människa till. Och det är tidsbegränsat tills man lär sig av sina misstag och lever sig in i Jesusstoryn. Han tror alltså [tror] på ett bokstavligt helvete, men det är ett immanent helvete som är skapat av människors ondska mot andra människor (s 71).

Bell tar Jesus varningar om en kommande dom som profetior om romarnas erövring av Jerusalem år 70. "[I]t's important that we don't take Jesus's very real and prescient warnings about judgment then out of context, making them about someday somewhere else. That wasn't what he was talking about" (s 81).

Trots att Bell förnekar den klassiska dubbla utgången och raljerar över Guds kärlek som till sist övervinner all ondska, lämnar han ett visst utrymme för människans slutgiltiga nej till Gud: "If we want nothing to do with light, hope, love, grace, and peace, God respects that desire on our part, and we are given a life free from any of those realities" (s 117).

Religionsteologi

Tron att alla människor oavsett livsstil och trosbekännelse så småningom blir frälsta väcker naturligtvis frågor om religionsteologi. Hur förhåller sig Bell till andra religioner? Han skriver: "Jesus is bigger than any one religion" (s 150).

Bell tar avstånd å ena sidan från en sträng exklusivism där man måste ha medveten kunskap om Jesus för att kunna bli frälst genom tron på honom, och från det han kallar inklusivism å andra sidan. Men det som Bell kallar inklusivism är egentligen religiös pluralism, idén att alla religioner har lika stort sannings- och frälsningsvärde. Bell förespråkar en "exclusivity on the other side of inclusivity" (s. 155), som är en klassisk form av inklusivism, idén att Jesus Kristus på något sätt är normativ – Guds tydligaste självuppenbarelse. Inklusivister vill dock inte utesluta möjligheten att Gud också uppenbarar sig i andra religioner och frälser trogna anhängare till andra religioner genom Jesus Kristus.

Den religionsteologiska frågan om hur man som kristen ska se på andra religioner är egentligen ett helt annat spörsmål än frågan om alla människor till sist kommer att bli frälsta. Det är möjligt att tro att alla religioner har lika stort sannings- och frälsningsvärde, men ändå mena att några människor kommer att misslyckas med att uppnå frälsningen inom respektive system. Likaså kan man betona Jesus exklusivistiska anspråk på att vara vägen, sanningen och livet – och att ingen kommer till fadern förutom genom honom, och samtidigt mena att alla människor så småningom kommer att blir frälsta genom tron på Jesus.

Bell presenterar några bibelställen som belyser hans attityder till människor som tillhör andra religioner. I Johannesevangeliet 10:16 säger Jesus, "Jag har också andra får, som inte hör till den här fållan", vilket Bell tolkar som anhängare till andra religioner (s. 152). Men i sammanhanget är det tydligt att Jesus menar att även hedningarna har tillgång till frälsning, men då endast genom tron på Jesus Kristus. Alla som försöker komma till Gud på något annat sätt betraktas som tjuvar och rövare.

I 1 Kor. 10 förklarar Paulus symboliken med vattnet som strömmade ur klippan under israeliternas ökenvandring. Vattnet är Kristus. Bell tolkar detta som ett tecken på att man hittar frälsning på oväntade platser – som i andra religioner. Hela avsnittet i 1 Kor. 10 är dock tydligt med att de som följer falska religioner inte är rättfärdiga inför Gud. Tvärtom, "det som de offerar offerar de åt demoner och inte åt Gud, och jag vill inte att ni skall ha gemenskap med demonerna" (1 Kor. 10:20). Paulus vill att kristna människor inte ska "dödas av Förgöraren" (10:10), utan att de ska "se till att [de] inte faller" (10:12). Hela kapitlet är en varning mot falsk religion, inte en uppmaning att bejaka andra religioner därför att "there are rocks (Kristus) everywhere" (s. 139).

Exegetik

Bell citerar hundratals bibelverser i boken. Oftast är det inget problem, men vid några avgörande tillfällen handskas han med texterna på uppseendeväckande sätt. Allmänt sett är det svårt att veta vilken hermeneutik eller tolkningsmetod han tillämpar. Ibland ger han löjligt bokstavliga tolkningar och ibland så långsökta tolkningar att man bara kliar sig i huvudet. "I have a hard time believing that somewhere down below the earth's crust is a really crafty figure in red tights holding a three-pointed spear, playing Pink Floyd records backwards, and enjoying the hidden

messages" (s 70). Här driver Bell förstås inte med bibeltexten, utan med en del kristnas något naiva tolkningar av bibeltexterna. Han gör emellertid misstaget som C.S. Lewis varnade för: eftersom han inte kan tro på naiva bilder av djävulen och helvetet, vägrar han tro på de klassiska formuleringarna över huvud taget.⁵

Berättelsen om Lasaros och den rike mannen är förstås viktig i en diskussion om helvetet. Bell menar att huvudpoängen med berättelsen är att den rike mannen inte har lärt sig sin läxa. Bell skriver: "He's alive in death, but in profound torment, because he's living with the realities of not properly dying the kind of death that actually leads a person into the only kind of life that's worth living" (s 77). Den rike mannen fortsätter med sin översittarattityd och förväntar sig att Lasaros ska betjäna honom. Det är en långsökt tolkning som nonchalerar berättelsens uppenbara budskap – tänk efter hur man lever, innan det blir för sent! Det är sant att den rike mannen inte ångrat sig, men han skyller på andra – han har inte fått rätt information. Därför vill han skicka någon som talar om det för hans bröder. Om den kristna trons egentliga story är att man får oändligt många chanser att ta emot Guds oemotståndliga kärlek, kan man undra varför Jesus inte avslutar berättelsen med mannen som äntligen kommer till den rätta insikten och blir frälst. Som det är nu, är det alldeles för lätt att tolka berättelsen som stöd för idén att besluten man fattar i livet är avgörande och att det inte finns någon utgång ur helvetet.

Alldeles för ofta tolkar Bell en bibelvers utan hänsyn till dess sammanhang. Exempelen är för många för att göra en fullständig lista. Här nämner jag bara några exempel.

En kategori verser som Bell missbrukar är verser där Gud lovar en slutgiltig upprättelse (Ps. 22:65, Hes. 36, Fil. 2). Han nämner inte att en del av dessa löften är för Guds utvalda folk, och att andra handlar om att människor från alla nationer kommer till Gud. Man får inte förväxla en universell bekännelse om sanningen om Jesus i domen med en frälssande bekännelse. Alltså, det finns två slags bekännelse: att erkänna ett faktum och en överlåtelse som bygger på övertygelse. De som inte bekänner Jesus som Herre som uttryck för sin överlåtelse till Kristus kommer i domen erkänna i ljuset av obestridligt bevis att Jesus är Herre som ett faktum.⁶

Bell citerar "den lilla bibeln" Johannesevangeliet 3:16 och raljerar sedan över kristna som varnar för att det blir för sent om man inte tror

på Jesus innan man dör (s. 173). Några sidor tidigare (s. 160) citerade Jesus ord från vers 17 att han inte kom "för att döma världen utan för att världen skulle räddas genom honom." Den Jesus vi möter här är en "vast, expansive, generous mystery" och leder oss till slutsatsen att "Heaven is, after all, full of surprises." Bells entusiasm för universalism skulle bli mindre motiverad om han hade fortsatt med Jesus ord i verser 18 och 36: "Den som tror på honom [Jesus Kristus] blir inte dömd, men den som inte tror är redan dömd, eftersom han inte har trott på Guds ende sons namn." Likaså: "Den som tror på Sonen har evigt liv. Men den som vägrar att tro på Sonen skall inte se livet, utan Guds vrede blir kvar över honom."

Utän tvekan är Uppenbarelseboken svår att förstå. Vissa saker är emellertid svåra att missförstå. Det är tydligt att alla plågor, domar och straff som drabbar människor i Uppenbarelseboken kommer från Gud, inte som resultat av människor som "choose to live in their own hells all the time" (s. 114).

Bell resonerar att "portarna till det nya Jerusalem som inte skall stängas" (Upp. 21:25) betyder att det alltid finns en chans för människor på utsidan - i helvetet - att komma in. Han glömmer dock att i föregående kapitel (Upp. 20:15) utmäter Gud ett slutgiltigt straff över dem som inte tror. Det nya Jerusalems öppna portar kommer efter domen, och är ett tecken på trygghet, inte på oändligt många chanser efter döden.

Texten om den öppna porten i det nya Jerusalem får mig att undra (lite perverst, kanske) om Rob Bell har låst på sin dörr hemma. Jo - jag tänker så här. Jag låser dörren när jag går hemifrån och på natten när jag sover. Jag vet att det finns många människor där ute som inte respekterar mig och min familj och mina grejor, och som gärna skulle komma in och göra oss fysiskt, emotionellt och ekonomiskt illa om de bara fick chansen. De som inte respekterar mig och min familj och reglerna vi har i vårt hem är inte välkomna. Så lär det också vara med Gud. Om Gud, som Bell menar, respekterar människors frihet, kan han inte göra något för att hindra onda människor från att vilja göra andra illa, men han kan låsa in dem i helvetet. De som inte respekterar Gud och Guds folk och följer Guds regler är inte välkomna i Guds hem.

Kyrkohistoria

Bell ägnar inte mycket tid och energi åt universalism i teologins historia.

Och det är kanske lika bra, för oavsett vilket perspektiv man har, kan man hitta företrädare i kyrkans historia som man kan anföra som stöd. Men eftersom Bell nämner det i förbifarten, anser jag ändå det värt att ta upp [det] här.

För det första kan man konstatera att det har alltid funnits kända representanter för universalism i kyrkans historia, men att universalism aldrig har blivit accepterad som ett fullgott alternativ till den dubbla utgången. Teologen Richard Bauckham skriver:

Until the nineteenth century almost all Christian theologians taught the reality of eternal torment in hell. Here and there, outside the theological mainstream, were some who believed that the wicked would be finally annihilated.... Even fewer were the advocates of universal salvation, though these few included some major theologians of the early church. Eternal punishment was firmly asserted in official creeds and confessions of the churches. It must have seemed as indispensable a part of the universal Christian belief as the doctrines of the Trinity and the incarnation.⁷

För det andra, nämner Bell Clement av Alexandria, Origenes, Gregorios av Nyssa och Eusebios som universalister. Origenes tro på *apokatastasis panton* (alltings återupprättelse) fördömdes dock av kyrkokonciliet i Konstantinopel år 553. Bell nämner också Hieronymus och Augustinus. De skrev att många människor trodde på universell frälsning. Bell fortsätter något vilseledande: "Central to their trust that all would be reconciled was the belief that untold masses of people suffering forever doesn't bring God glory" (s. 108). De som inte är så insatta i teologins historia kan lätt tro att Hieronymus och Augustinus trodde på universell frälsning, vilket de inte gjorde – tvärtom, var Augustinus en ivrig motståndare till universalism.⁸

För det tredje citerar Bell Martin Luther som stöd för möjligheten att en del människor kan bli frälsta efter döden (s. 106)⁹. Det är också vilseledande. Luthers oreflekterade funderingar i ett privat brev måste tolkas i ljuset av hans övervägande tydliga offentliga texter där han försvarar den dubbla utgången.

Öppna, ärliga frågor

Bell inleder sin bok med en vädjan till kristna att diskutera dessa frågor som många människor trots allt funderar över, men inte känner frihet att vädra offentligt i sina kristna sammanhang. Det är en bra början. Tyvärr

gör Bell mycket som motverkar det öppna samtalet om dessa viktiga frågor. Här vill jag fokusera på hans förlöjligande ton och hans tendens att skapa halmgubbar ur falska dikotomier.

Först, Bells ton. I ett avsnitt citerar han trosgrundvalen från tre olika församlingars webbsidor där de ger uttryck för tron att de gudlösa kommer att straffas i medvetet tillstånd i oändlig tid i helvetet. Bell summerar:

The people experiencing this separation and punishment will feel all of it, we are told, because they'll be fully conscious of it, fully awake and aware for every single second of it, as it never lets up for billions and billions of years. All this, on a website. Welcome to our church. (s. 96)

Han gör sig lustig över ärliga människors uppriktiga tro.

Many people think of heaven, and they picture mansions ... and Ferraris and literal streets of gold, as if the best God can come up with is Beverly Hills in the sky. Tax-free, of course, and without the smog. (s 43)

(Does anybody look good in a white robe? Can you play sports in a white robe? How could it be heaven without sports? What about swimming? What if you spill food on the robe?) (s. 24)

I ett avsnitt där han diskuterar etymologin bakom det grekiska ordet *gehenna* (helvetet) som Jerusalems soptipp, skriver han: "So the next time someone asks you if you believe in an actual hell, you can always say, 'Yes, I do believe that my garbage goes somewhere...'" (s. 68).

Sådana fyndigheter går kanske hem hos andra cyniska gen-xers, men gör ingenting för att skapa ett öppet samtalsklimat.

För det andra, Bell har en tendens att skapa falska dikotomier. Ibland gör han det som ett retoriskt knep för att visa att han tar avstånd från båda alternativ. "Of all the billions of people who have ever lived, will only a select number 'make it to a better place' and every single other person suffer in torment and punishment forever?" (s 2). Men ibland skapar han dessa falska dikotomier som om det inte fanns andra alternativ. "Often the people most concerned about others going to hell when they die seem less concerned with the hells on earth right now, while the people most concerned with the hells on earth right now seem the least concerned about hell after death" (ss 78-79). Sådana påståenden är simpla och avslöjar en ovilja att erkänna att en del människor med en traditionell syn på helvetet också kan bry sig om social rättvisa och miljöfrågor.

När han har citerat ett antal bibelverser som använder olika metaforer för att uttrycka vad som händer i frälsningen, skriver Bell:

Is it what you say,
or who you are,
or what you do,
or what you say you're going to do,
or who your friends are,
or who you're married to,
or whether you give birth to children?
Or is it what questions you're asked?
Or is it what questions you ask in return?
Or is it whether you do what you're told and go into the city? (ss 16-17)

Detta är också ett exempel på den hånande tonen och en stel, bokstavlig tolkning av bibeltexter som inte lämnar utrymmer för vanliga litterära knep som överdrifter, liknelser och metaforer.

Kanske den mest avslöjande dikotomin kommer när Bell frågar: "Will all people be saved, or will God not get what God wants?" (s 98). Vet Bell inte att det finns andra perspektiv än antingen oändligt straff i medvetet tillstånd eller universalism? Är han verkligen så oinsatt i den seriösa diskussionen som har pågått bland teologer och forskare i mer än 20 år?

Avslutning

Bell tror att Kristus redan har frälst alla människor (s 155). De kommer att få oändligt många chanser efter döden för att leva sig in i Jesus-storyn. Men min fråga är: vad är det som får Bell att tro att Guds kärlek är så oemotståndlig att ingen skulle kunna säga sitt slutgiltiga nej? Tänk bara på hur många människor som mötte Gud som inkarnerad i Jesus Kristus, men ändå gick sin väg. Var inte Guds kärlek oemotståndlig för dem? Vad har Bell för skäl att tro att det ska gå bättre för människor som möter Jesus på andra sidan döden?

Pastor Stefan Swärd ställer några ytterligare några legitima frågor:

"Vad är Rob Bells budskap till förföljda kristna i en rad olika muslimländer som med fara för sitt liv är kristna och följer Jesus. Och vad är budskapet till Bibelns martyrer. Om nu inte det här livet är så avgörande, varför betala det höga priset för att vara kristen?"
(www.stefansward.se, 20110324)

Mot slutet av sin bok, visar Bell vilken avgörande roll vår gudsbild har för vår övriga teologi.

Because if something is wrong with your God, if your God is loving one second and cruel the next, if your God will punish people for all of eternity for sins committed in a few short years,

no amount of clever marketing or compelling language or good music or great coffee will be able to disguise that one, true, glaring, untenable, unacceptable, awful reality. (s. 175)

Ja, vår gudsbild är av otroligt stor vikt. Och det är därför man skulle kunna säga om Bells gudsbild: "if something is wrong with your God, if your God is unable to hold people accountable for the evil they've done, if your God forces innocent victims to spend eternity with the rapists, murderers and molesters who have done them harm, if your God is unable to bring about a final victory over evil, then no amount of clever marketing or compelling language or good music or artistic videos will be able to disguise that one, true, glaring, untenable, unacceptable, awful reality."

Fotnoter

1. "Hell's Bells" är ett engelskt utrop som uttrycker överraskning eller förtret.
2. Ordspråksboken 11:30 i Svenska Folkbibeln's översättning.
3. Detta i sig är ganska vågat, eftersom Bells Mars Hill Church är i Grand Rapids, Michigan. Grand Rapids med omnejd är ett starkt center för kalvinism och reformert teologi i Nordamerika. Här finns Calvin College, det lättkalvinistiska baptistuniversitetet Cornerstone University, samt minst tre kristna förlag som har tydliga rötter i den holländsk-amerikanska reformerta kyrkan: Eerdmans, Zondervan och Kregel.
4. Problematiken med Guds suveränitet och mänsklig frihet har lett till uppdelningen mellan kompatibilism och två former av inkompatibilism. Kompatibilism är en form av mjuk determinism som anser att Guds suveränitet och mänsklig frihet är kompatibla på något (ibland) oförklarligt sätt. Inkompatibilism hävdar motsatsen: Guds suveränitet och mänsklig frihet är oförenliga. Inkompatibilism får uttryck dels i hård determinism (som förnekar mänsklig frihet) och libertarianism, som förnekar determinism.
5. C.S. Lewis, *Lidandets problem*, s. 143 (Örebro: Libris, 1979).
6. Dessa två former av bekännelse relaterar till latinets ord *fides* (tro på ett faktum) och *fiducia* (tillit, överlätlelse). Även "liberala" teologer som Käsemann och Lohmeyer poängterar att denna text inte nödvändigtvis uttrycker personlig fromhet, utan snarare att Gud har inlett en ny *eon* i kyrkan och i världen.
7. Richard Bauckham, "Universalism: A Historical Survey," *Themelios* 4.2 (September 1978): ss. 47-54.
8. Hieronymus hade en uppfattning att troende människor från Gamla testamentet befann sig i "helvetet" från den fysiska döden tills Kristus räddade dem ur helvetet när han steg ner till dödsriket. Förvirringen uppstår när Hieronymus och andra förväxlar det hebreiska begreppet *Sheol* (Dödsriket) med det som vi kallar helvetet. Att tro att de troendes vistelse i "helvetet" var tillfällig är inte samma sak som att tro på universell frälsning.
I *Guds stad* XXI:17 betraktar Augustinus tron att de förtappades kval i helvetet blir tillfälliga som ett fel. "På ett helt annat sätt far de vilse i sin misskund som i mänsklig medkänsla menar att eländet för de människor som dömts genom denna dom är timligt, men saligheten evig för alla dem som förr eller senare blir befriade." svensk översättning: Bengt Ellenberger (Artos, 1997), s. 236. "Vidare - hur kan man föreställa sig det eviga straffet som en eld av lång varaktighet men tro att det eviga livet inte har någon ände? ... De har ju förts samman som jämbördiga, på ena sidan ett evigt straff, på andra ett evigt liv. Det är helt orimligt att i ett och samma uttryck säga att det eviga livet skall vara utan ände men det eviga straffet ha en ände. Eftersom de heligas eviga liv skall vara utan ände skall därför utan tvivel inte heller de andras eviga straff ha någon ände." (*Guds stad* XXI:23, ss. 243f).
9. Se t.ex. Luthers kommentar till Psalm 21.

Ray Baker

Lärare vid CredoAkademin och doktorand i systematisk teologi vid Åbo Akademi
ray.baker@credo.nu

European Leadership Forum 2011

Jeg hadde i slutten av mai den glede av å delta på European Leadership Forum (ELF) som avholdes i den vakre byen Eger i Ungarn hvert år. Dette er andre gang jeg deltar på konferansen, og nok en gang reiser jeg inspirert hjem derfra.

Til daglig jobber jeg som inspektør og lærer på Sagavoll Folkehøgskole i Telemark. Dette er den eldste kristne folkehøgskolen i Norge. Der underviser jeg blant annet i apologetikk og kristendomsfag. Apologetikk er kanskje et av de mest populære fagene vi har på skolen. Interessen for faget er stor blant elevene. Men som lærer trenger også jeg faglig og åndelig input av og til. Derfor valgte jeg ELF.

Det finnes mange gode bøker innenfor apologetikk. Og det er lett å lese seg opp både på det ene og det andre emnet. Likevel, det å møte andre som jobber med det samme, dele erfaringer og tanker, knytte kontakter, gir en ekstra inspirasjon og dimensjon. I tillegg til gode forelesere og høyt nivå på undervisning og forkynnelse, er det møtene mellom menneskene som er ELF's store styrke.

I år var det rundt 600 deltakere fra ca 40 land. Deltakerne er organisert i 18 ulike nettverk (apologeter, artister, bibellærere, forkynnere, sjelesørgere, media, etc.) som hver morgen har to økter med undervisning innenfor sine områder. Deretter følger to økter med workshops, der man velger mellom 14-16 ulike tema uavhengig av hvilket nettverk du tilhører. Når det i tillegg er bibeltimer før nettverksundervisningen og kveldsmøter etter undervisningen, kan det jo føles nokså massivt. Men det er så mye bra undervisning, at man helst ikke vil gå glipp av noe. Det sier seg kanskje selv når konferansen kan skilte med foredragsholdere som Os Guinness, Becky Pippert, Peter J. Williams, Peter S. Williams, Michael Green, Darrell Bock og Bobb Biehl, for å nevne noen.

Egentlig handlet denne konferansen om sannhet, tenker jeg. Om å søke sannheten, og om å snakke sant både om Gud og virkeligheten. Det er det vi som kristne er kalt til. Jesus er Sannheten, også inn i en kultur som ikke lenger tror på noen sannhet. Dette ble understreket av Lars Dahle allerede i hans tale på åpningsmøtet, "The Truth Shall Set You Free". Den kristne sannheten holder mål i møte med andre livssyn og virkeligheten. Dessuten forandrer den både mennesker, nasjoner og kulturer. Som eksempler på hva evangeliet kan utrette, holdt han fram William Wilberforce og Hans Nielsen Hauge. Nasjoner ble forandret i møte med Sannheten gjennom disse to.

Os Guinness understreket i sitt foredrag for apologetikk-nettverket at mye kristen formidling ikke når fram til folk fordi vi forutsetter at folk flest stort sett er åndelig åpne. Det er feil, sa han. Åndelig sett er folk svært lukkede store deler av livet. Og det er vårt store kommunikasjonsproblem. Vi skal ikke forandre på innholdet i vår forkynnelse, men vi må bli mye flinkere til å tale mer overbevisende og troverdig til folk. Vi må øve oss i å overtale folk som ikke ønsker å bli

overtalt. Utfordre folk der de er. For mange av oss høres dette litt påtrengende ut, men for Guinness handler det mer om å våge å være frimodig, enn å trenge seg på. Kanskje det er vår frykt for å bli gjort til narr som hindrer oss i å være frimodige?

Og hvor er så folk? På kafeene kanskje? David Robertson utfordret oss til å komme oss ut på kafeene og arrangere apologetikk-happeninger der. "Cappuccino Culture – Coffee House Apologetics" var tittelen på foredraget hans. Alt som kan få folk til å tenke er bra, mente han. Vi trenger ikke hele pakken som hører til på våre møter og gudstjenester for å fortelle folk om evangeliet. Vi må lage lavterskeltilbud for folk der de er. Utfordringen gis herved videre. Men sett aldri i gang noen form for evangelisering uten at du vet at folk kan følges opp i etterkant av en lokal kirke.

Jeg har blitt mer og mer interessert i Islam det siste året. Derfor valgte jeg et par workshops om Islam. Og lite visste jeg om at det foregår en vekkelse blant muslimer i vesten, men det gjør det. Vi får stadig små historier i media om kristne som har konvertert til Islam. Sjelden får vi høre om den motsatte veien. Det handler om å bringe Bibelens Jesus til muslimene. Det er mange kommunikasjonsutfordringer mellom kristne og muslimer, og en av de største er hvordan man forholder seg til sin hellige skrift. Og selv om det høres litt merkelig ut, er faktisk tekstkritikk og teksthistorie en viktig nøkkel her. Muslimer blir lært opp til at Koranen er feilfritt overlevert fra Muhammed til i dag, mens den kristne og jødiske Bibelen på et tidspunkt bevisst er forandret og dermed korrupt. Keith Small har skrevet bok om emnet og viser at begge standpunktene er feil. Dette bør kristne vite en del om i sitt møte med muslimer.

Av de mer utfordrende foredragene jeg var på, var et med tittelen "Finnes det en apologetikk for helvete?". Helvete er en utfordring. Hva er egentlig helvete? Er det fravær av Gud, er det et sted med Guds aktive vrede, eller hva kan vi si om det? Meningene var nok svært delte blant de som hørte på. Og det syns jeg egentlig var litt godt, for temaet er uten tvil et av de vanskeligste vi holder på med i apologetikken.

Richard Cunningham stod for bibeltimene på denne konferansen. Han gikk gjennom Forkynneren i løpet av sine fire bibeltimer. Å snakke sant om livet er også å snakke sant om følelsen av tomhet og meningsløshet slik Forkynneren gjør. Han understreket den spenningen mennesket står i mellom tomhetsfølelsen og det å finne sin hvile i Gud. Når alt kommer til alt er vi helt avhengige av Gud. Det er i det perspektivet vi må søke mening, visdom og sannhet.

Becky Pippert stod for sentral forkynnelse i sin tale den siste kvelden. Jesus ble korsfestet på grunn av mine synder, og jeg har blitt korsfestet sammen med han. Så la oss bekjenne våre synder. Da snakker vi sant både om oss selv og om Gud.

Tom Arne Møllerbråten